

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Iveta Barglová

**Mnichovská dohoda a její odraz v pamětech a dobovém
tisku**

Vedoucí práce: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Olomouci dne

Iveta Barglová

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce Mgr. Danieli Jakubíčkoví, Ph.D. za odborné vedení mé závěrečné písemné práce a poskytování cenných rad. V neposlední řadě děkuji své rodině a svým přátelům za podporu při celém mém studiu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	IVETA BARGLOVÁ
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury – Pedagogická fakulta UP Olomouc
Vedoucí práce:	Mgr. DANIEL JAKUBÍČEK, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Mnichovská dohoda a její odraz v pamětech a dobovém tisku
Název v angličtině:	The Munich Agreement and its reflection in the period press
Anotace práce:	Bakalářská práce „ <i>Mnichovská dohoda a její odraz v pamětech a dobovém tisku</i> “ pojednává o jednom z nejkontroverznějších rozhodnutí týkajících se české státnosti. Ve stručnosti je nastíněn historický průběh Mnichova. Hlavní část práce je založena na rozboru pamětí zvolených osobností a článků, které byly publikovány v prvorepublikových novinách ve dnech předcházejících Mnichovu a následujících po něm.
Klíčová slova:	Mnichovská dohoda, Mnichov, Hitler, Beneš, Klíma, Scheinpflugová, Čapek, Černý, Československo, Anglie, Francie, Německo, Sudety, září 1938, Obec československých spisovatelů, České slovo, Hlas lidu, Lidové noviny, Našinec, Národní listy
Anotace v angličtině:	Bachelor thesis called „The Munich Agreement and its reflection in memoirs and period press“ deals with one of the most controversial decisions concerning the Czech statehood. The process of The Munich conference in 1938 is broadly outlined. The analysis which represents the main part of the thesis is twofold. The first source for analysis are memoirs by selected personalities, the second source are articles published in the first Czechoslovak republic press on days preceding and following The Munich Conference in 1938.
Klíčová slova v angličtině:	Munich Agreement, Munich, Hitler, Beneš, Klíma, Scheinpflugová, Čapek, Černý, Czechoslovakia, England, France, Germany, Sudetenland, September 1938, Obec československých spisovatelů, České slovo, Hlas lidu, Lidové noviny, Našinec, Národní listy
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Mapa zobrazující Československo po Mnichovské dohodě Příloha č. 2 – Ukázky titulních stran dobových novin Příloha č. 3 – Fotografie zobrazující atmosféru mnichovské schůze a reakci sudetského obyvatelstva na připojení k Německu Příloha č. 4 – Grafy se statistickými údaji ČSR
Rozsah práce:	45 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

Úvod.....	6
1. Mnichovské dny.....	8
1. 1. Mnichov a literatura	11
2. Paměti.....	14
2. 1. Edvard Beneš	14
2. 2. Vlastimil Klíma.....	18
2. 3. Olga Scheinpflugová.....	22
2. 4. Václav Černý.....	23
3. Mnichovská dohoda v dobovém tisku	27
24. září 1938.....	27
25. září 1938.....	28
26. září 1938.....	30
29. září 1938.....	30
30. září 1938.....	33
1. října 1938	33
4. října 1938	37
6. října 1938	39
Závěr	40
Seznam použitých zkratk.....	42
Seznam použité literatury a dalších zdrojů	43
Seznam příloh.....	45

Úvod

„Všechno, co se děje,

děje se činností jednotlivců,

a pak se z toho nějakým záhadným způsobem

stane to, co nazýváme historie. “

Henry Kissinger

České dějiny jsou vytvářeny celou řadou období, kdy se formovala česká státnost, ta ovlivňovala nejen politické dějiny, ale i životy lidí, kteří považovali češtinu za svůj mateřský jazyk a cítili se být součástí českého národa. Jednotlivé etapy byly plné úspěchů i krachů, míru i války, hrdosti i ponížení. Jednou z kapitol tisíciletých českých dějin je také Mnichovská dohoda (též Mnichovský diktát či zrada), která předznamenala druhou světovou válku.

Účelem této práce není popsat dopodrobna vzpomínky na každý den katastrofického podzimu 1938 (rozsah práce to ani neumožňuje), ale stručně nastínit přístup jednotlivých pamětníků k situaci a způsob informování o nejdůležitějších událostech, popřípadě zmínit zajímavosti, které čtenář mohl v novinách objevit. Výňatky z článků (stejně tak i z pamětí) jsou ponechány v původní podobě, tedy i s gramatickými pravidly dané doby.

Závěrečná práce je rozdělena na tři části. Nejprve uvádíme krátké seznámení s historií, druhá část vychází z pamětí a poslední se věnuje dobovému tisku. První kapitola se v krátkosti zabývá Dohodou, je zde nastíněn průběh politických událostí předcházejících Mnichovu a samotné jednání. Události ze září 1938 jsme se rozhodli hodnotit ze dvou hledisek, konkrétně z memoárů a dobového tisku. Jelikož právě ty považujeme za výbornou reflexi atmosféry doby.

Zvolili jsme čtyři mediálně známé osobnosti první republiky. Z politického spektra byl vybrán Dr. Edvard Beneš, československý prezident. Druhým vybraným politikem je Vlastimil Klíma, poslanec Národního shromáždění Republiky československé v letech 1937 – 1939. Z okruhu spisovatelů využíváme výběr ze vzpomínek Olgy Scheinpflugové na jejího manžela Karla Čapka, který zastával vůdčí roli mezi literáty. Nakonec události v Mnichově nastíní pohled literárního vědce a kritika Václava Černého. Třetí část práce

je založena na rozboru námi zvolených článků prvorepublikových periodik. Jedná se o pouhý výběr několika článků, rozbor začíná již hodnocením situace po schůzi v Godesbergu. Je nutné poznamenat, že volba uvedených periodik a zpráv je čistě subjektivní. Pro přehlednost se využívá řazení podle dní.

Fotografie použité v této bakalářské práci jsou převzaty z knihy *Hitler osvobozuje Sudety*. Ta je výsledkem práce Heinricha Hoffmanna, který působil jako oficiální fotograf nacistické propagandy. Jedná se o zcela autentické snímky, proto je kvalita obrazu nižší. Grafy, které jsou součástí přílohy, statisticky porovnávají republiku před Mnichovem a po něm.

1. Mnichovské dny

Po první světové válce byla nově vzniklá Československá republika budována na demokratických základech. Tento status si udržela až do konce září 1938, kdy vyvrcholil dlouho připravovaný německý plán na narušení jednoty československých hranic.

Němci využili základního problému středoevropského státu, tedy etnické různorodosti. *„Oba národy, český a slovenský, které byly nositelem státotvorné myšlenky, představovaly podle sčítání lidu z roku 1921 asi 65, 5% obyvatelstva, takže 34, 5% připadalo na jiné národnosti. Hospodářsky a kulturně vyspělé německé etnikum tvořilo 23, 5% populace nového státního celku.“*¹ Německo se dlouhodobě snažilo o iredentismus na československém území, jelikož jejich menšina zabírala značnou část jiného státu a navíc se sama chtěla připojit k „mateřské zemi“. Během let došlo ze strany československých Němců k několika separačním pokusům, například v roce 1918 musela dát vláda souhlas k zásahu vojenskou silou. S rokem 1933, kdy se nacisté plně chopili moci v Německu, vzrostla naděje Sudet na úspěch v jejich separatistických snahách.

Situace pro Československou republiku (dále také jako ČSR) se začala rychle zhoršovat především po anšlusu Rakouska v březnu 1938. V době, kdy vznikal plán na anšlus Rakouska, vznikal i plán na vyřešení československé otázky, který byl německým generálním štábem vypracován a prezentován jako tzv. „Zelený plán“. Jednalo se o vojenské obsazení. *„Vedle čistě vojenských aspektů kalkuloval tento projekt i s aktivní pomocí německé menšiny. Sudetoněmecká strana, založená v dubnu 1935, měla svojí politickou a hospodářskou činností destabilizovat republiku a ulehčit tak plánovanému zákroku Wehrmachtu. Na konci března 1938 přijal Hitler vedoucí představitele SdP Konrada Henleina a Karla Hermanna Franka, které zavázal spoluprací s NSDAP. Napříště měli sudetští Němci klást takové požadavky, které by byly pro československou vládu nepřijatelné.“*² SdP (Sudetendeutsche Partei, tedy Sudetoněmecká strana) s plněním této domluvy začala v Karlových Varech, kde prezentovala své požadavky. Jejich hlavním cílem bylo vytvoření autonomní části – německé – uvnitř československých hranic. Vláda se situaci pokusila zklidnit nabídkou samosprávy, SdP tento kompromis nepřijala a nadále trvala na udělení autonomních práv. Hitler v této době také posouvá německé jednotky do Saska, což znepokojilo československou vládu a dne 21. května 1938 vyhlásila částečnou mobilizaci.

¹ NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 146.

² NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 146-147.

„*Je mým nezměnitelným rozhodnutím zničit Československo vojenskou akcí v blízké budoucnosti.*“³ Tato Hitlerova slova obsahuje závěrečná směrnice „Zeleného plánu“. Víme tedy, že říšský kancléř předem chtěl zasáhnout ČSR plnou silou. Podle historika Vladimíra Nálevky ale sudetské vedení SdP, mezi ním především Henlein, chtělo spory řešit nekonfliktní cestou. Dokonce se Henlein pokusil s Hitlerem domluvit, když v červenci navštívil Bayreuth, ale Hitler jakoukoli diskuzi na toto téma odmítl. V srpnu roku 1938 do Československa přijíždí lord W. Runciman, jenž byl pověřen britskou vládou jako nezávislý zprostředkovatel, aby se pokusil zabránit násilným sporům. Během svého pobytu jednal s prezidentem Benešem, premiérem Hodžou i s vedením SdP. Ve své konečné zprávě pak Runciman dal Hitlerovi trumf do ruky, jelikož uvedl, že soužití Čechů a Němců je nereálné.

Na sjezdu NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, v překladu Národně socialistická německá dělnická strana) v Norimberku pronesl Hitler 12. září 1938 projev, kdy ČSR hrozil otevřeným útokem. Tato jeho slova podnítila pokus o puč SdP. Premiér společně s vládou byli nuceni vyhlásit stanné právo a Sudetoněmecká strana byla zakázána. V této chvíli se pro odtržení Sudet vyslovuje i britský premiér Neville Chamberline: „*Pokud pan Hitler opravdu nechce víc než jen sudetské oblasti, může je mít.*“⁴ V těchto chvílích dochází i ke změně ve vedení Československa, Hodžova vláda podává demisi a je vystřídána úřednickou vládou pod vedením generála J. Syrového. Jako jeden z důvodů demise bývá uváděno podvolení se tlaku britsko-francouzskému. Syrový ihned nechal vyhlásit mobilizaci v plné míře, ta začala 23. září.

Napětí mezi evropskými státy neustále narůstalo, a proto britská vláda požádala Benita Mussoliniho o zprostředkování jednání Německa a západních velmocí. Tomuto požadavku bylo vyhověno a Británie s Francií byly pozvány do Mnichova, kde se konala tzv. konference čtyř (Německo, Itálie, Francie, Velká Británie). „*Summit byl zahájen 29. září 1938 v Mnichově. Jeho jediným tématem byla otázka teritoriálního rozsahu českého pohraničí a způsobu jeho odstoupení Německu.*“⁵ Na úvod vystoupil Hitler, který přítomným

³ NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 147.

⁴ NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 148.

⁵ NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 149.

diplomatům připomněl, že v zájmu evropského i celosvětového míru musí být otázka Sudet vyřešena. Sám sebe teatrálně prohlašoval za ochránce německé menšiny vně ČSR.⁶

Západní velmoci označovaly československou otázku za otázku evropské bezpečnosti a braly ji jako povinnost, kterou musí vyřešit. „*Předem bylo jasné, že Hitler dostane vše, co si zamane. Sama přítomnost britských a francouzských vyjednávačů naznačovala, že spojenci proti nárokům Německa na sudetské území nebudou protestovat.*“⁷ Výsledek konference byl sjednán až druhý den, přesto na závěrečném dokumentu najdeme datum 29. září. Chamberline a Deladier dostali slib, že za získání Sudet nebude Hitler válčit. K prvnímu říjnu měla začít okupace. Během jednání velmocí nebyli českoslovenští diplomaté přítomni. Představitelé naší republiky Hubert Masařík a Vojtěch Mastný museli zůstat v hotelu, kde byli navíc hlídáni gestapem. Francouzsko-britská delegace je s výsledky jednání seznámila až v ranních hodinách.

„*V kanceláři prezidenta republiky byly podmínky Mnichovské dohody známy 30. září ve dvě hodiny ráno díky hlášení německé rozhlasové stanice DNB.*“⁸ Jako první je uslyšel šéf protokolu J. Smutný. Prezident se tuto informaci dozvěděl od Smutného až ráno, když vstal. Po vstřebání této zprávy několikrát zopakoval: „*Je to neslýchané, neslýchané...Strašné. Taková zrada Francie. Zradili nás úplně.*“⁹ Jeho prvním krokem bylo svolání schůze zástupců koalice. Předpokládá se, že ihned ráno začal psát svůj abdikáční projev. Během jednání prezidenta a zástupců koalice se konala schůze členů vlády. „*Mnichovskou dohodu lze teoreticky odmítnout. To by však znamenalo německý útok a válku, v níž by zůstalo Československo zcela izolováno. Na Sovětský svaz a jeho vojenskou pomoc není spolehnoutí. Přestože několik ministrů apelovalo na vlastenecké citění, zápis z jednání jasně ukazuje, že převážná většina byla pro to řídit se rozumem, a nikoli citem.*“¹⁰ Beneš v poledních hodinách před ministry, předsedou vlády Syrovým a generálem Krejčím, které pozval na Hrad, doporučil mnichovské memorandum přijmout, jelikož jeho odmítnutím by se republika vystavila válce, která by národu přinesla prohru a smrt.

⁶ DUFFACK, J. J. *Psywar 1938: první psychologická válka moderní doby: sudetská válka: Hitler proti Československu 20. květen – 30. září*. Praha: Naše vojsko, 2010, s. 264.

⁷ LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha: Prostor, 1999, s. 253.

⁸ LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha: Prostor, 1999, s. 257.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha: Prostor, 1999, s. 258.

Akceptování dohody vyvolalo silnou vlnu nevole obyvatel. Toho chtěla využít komunistická strana v čele s K. Gottwaldem, plánovali zmobilizovat masy a svrhnout vládu. „Podle Gottwaldova pozdějšího prohlášení byla strana připravena použít násilí. Policie však tentokrát nezaváhala. Vládní budovy byly obklopeny policejními kordony a vojenskými záatarasy. Když se početný dav pokusil zaútočit a zábrany prolomit, policie demonstranty rychlým a energickým zásahem zatlačila zpátky a poté rozehnala.“¹¹ Ihned po akceptaci Mnichova obdržela vláda ultimátum z Polska, které požadovalo okres těšínský a frýštanský. Ultimátum bylo přijato, zároveň byl potvrzen maďarský nárok na část Slovenska a Podkarpatské Rusi. Na Hradě se od 2. října stále častěji skloňovala abdikace prezidenta Beneše, k té došlo dne 5. října 1938.

Již první den (1. 10. 1938), kdy začalo mnichovské memorandum platit, byly Sudety zahaleny do vlajek s hákovými kříži. Přesto stále zde byla značná část českého obyvatelstva, židovského a také demokraticky smýšlejících sudetských Němců, kteří nesouhlasili s německým zábořem. Téhož dne se do Sudet přesunula německá vojska.

Na závěr bychom chtěli upozornit na fakt, že v přesné dataci podpisu Dohody existují v literatuře odlišné názory. Někteří se přiklánějí k tomu, že byla podepsána před půlnoci, tedy ještě 29. září, jak je uvedeno na samotném memorandu. Většina odborné literatury ale počítá s tím, že k signování došlo po půlnoci, kolem první hodiny dne 30. září a datum na diktátu bylo jednoduše ponecháno, jelikož byl již předepsán dopředu.

1. 1. Mnichov a literatura

Během září 1938 vrcholí krize mezinárodní politiky. Již od počátku 30. let můžeme pozorovat střety demokratických a totalitních proudů. Ve střetu zájmů stojí Československo. Politická situace se pak odráží v kulturním životě jeho obyvatel. Silnou stopu nalezneme v literatuře, která vždy reflektovala dobové názory.

Spisovatel a žurnalista Ferdinand Peroutka charakterizoval tuto těžkou dobu takto: „*Náš národ byl náhle postaven před novou situací. Mužná Anglie, idealistická Francie a medvědí Rusko dopustily se něčeho, co úplně charakterizovati zabraňuje nám jak ostych, tak i dnešní cenzurní praxe.*“¹²

¹¹ LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha: Prostor, 1999, s. 259.

¹² PEROUTKA, Ferdinand. Místo úvodníku. *Přítomnost*. 1938, roč. 14, č. 38, s. 593.

Během září můžeme pozorovat jednotu československých spisovatelů. Za národní zájmy se tak společně postavili jak demokratičtí autoři, tak levice a katolíci. Mezi vůdčí osobnosti patřil Ladislav Rašín. Jako člen Výboru na obranu republiky prohlásil: „*Já, syn ministra Rašína, zastřeleného komunistou, prohlašuji, že teď není rozdílu mezi mnou a komunisty a všichni jedno jsme.*“¹³ I představitelé levice, mezi nimi například J. Fučík nebo S. K. Neumann, ujišťují prezidenta Beneše o své loajalitě a oddanosti. Tito autoři neustále věřili v pomoc Ruska. Naproti tomu katoličtí autoři podněcovali boj vírou v to, že český patron sv. Václav nemůže ustoupit, natož být poražen novopohanským nacismem.¹⁴

Přímým důsledkem odrazu politické situace v literatuře je obnovení Obce československých spisovatelů. Vůdčími osobnostmi se stali Karel Čapek, Josef Hora a Jaroslav Kratochvíl. Ti zorganizovali obnovovací schůzi a pozvánku dostali literáti bez ohledu na jejich politickou orientaci či literární žánr, kterému se věnovali. Své místo v Obci československých spisovatelů měli samozřejmě i žurnalisté. Společným cílem se stal apel na zahraniční autory, především anglické a francouzské, aby nepodceňovali sílící Německo a nebezpečí Hitlerových názorů. Mezi osobnostmi, které se podepsaly pod prohlášení, můžeme najít kromě ústřední trojice i Josefa Čapka, Františka Halase, Václava Černého, Josefa Knapa a další. Tento manifest nese název „K svědomí světa“: „*V den, kdy dohodou čtyř státníků byl náš stát a národ vyhnán se spoutanýma rukama bezprávi a libovůli, vzpomínáme na vaše přátelské projevy, v jejichž vážnost a upřímnost věříme. I v nynějších těžkých pozicích zůstáváme a zůstaneme ve společné lidské frontě boje za pravdu a spravedlnost. Semknuti kolem svého prezidenta hledíme bez zoufalství vsříc úkolům budoucnosti a jsme i nadále věrni ideálům mravnosti a kultury svého národa. Jako obětaví, ale neporažení bojovníci zavazujeme vás, kteří jste zatím nedotčeni naším osudem, k pomoci a vytrvalosti v boji.*“¹⁵

Toto sdružení konalo několik schůzek, pracovalo v úzkém kontaktu s ministrem propagandy Hugo Vavrečkem. Dalším krokem bylo vytvoření organizačního aparátu Obce československých spisovatelů, kdy do čela byl jako předseda zvolen Josef Hora, funkci pokladníka obstarával Rudolf Medek a jako jednatel působil Jaroslav Kratochvíl.

¹³ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010, s. 162.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ ČERNÝ, Václav. *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1992, s. 38.

V den přijetí mnichovské rezoluce, tedy 30. září 1938, byla svolána schůze Obce československých spisovatelů. Na ní se členové obraceli k zahraničním autorům, kteří ČSR vyjádřili podporu. Ještě před Mnichovem se podepsali pod dopis prezidentu Benešovi, kde mu vyjádřili podporu v této těžké době.

„V pomnichovských dnech, kdy docházelo k postupnému obsazování pohraničních oblastí německým vojskem, vzešel z Umělecké besedy, tradičně sdružující především výtvarné umělce, protest proti mnichovskému diktátu, jehož hlavním iniciátorem byl historik Zdeněk Kalista, který jej také koncipoval.“¹⁶ Toto prohlášení neslo název „Celému vzdělanému světu“ a Obec československých spisovatelů se s jeho zněním ztotožnila. Kromě uměleckých kruhů získalo prohlášení podporu i od vědeckých pracovníků. Lze uvést, že patřilo mezi nejostřejší vystoupení československé společnosti. Myslíme si, že kromě varování před fašistickým Německem, které se s pouhým ziskem malého území neuspokojí a bude pokračovat vůči celé Evropě, obsahuje také otevřenou kritiku především Britů a Francouzů. Je to obžaloba států, které se podepsaly pod ortel nad naší republikou. „Z mnohých zemí slyšíme radost a jásání nad domněle zabezpečeným mírem. Náš národ však stojí zhanoben bezpříkladnými lžemi nepřátelské propagandy, zrazen těmi, kterým sám věrnost zachoval, oloupen o podstatný kus své předky odkázané vlasti a zmrzačen do budoucna.“¹⁷ Konec prohlášení je pak jakousi vizí do budoucnosti, která bude pro Československo dobou temnoty, ale tato temnota zasáhne celý svět, jestliže spojenecké země nebudou stát po boku naší republiky a nechají ji napospas fašistům. „Uvědomte si, že jest vaší povinností, abyste v tomto duchovním boji stáli všemi silami při nás pro skutečný mír, zabezpečující život a právo všem. Neboť vězte, že náš osud postihne i vás, nebudete-li dosti rozhodně odepíratí metodám násilí a nátlaku, jimiž jsme byli zdeptáni.“¹⁸

¹⁶ MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova, 1938-1939*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010, s. 168.

¹⁷ ČERNÝ, Václav. *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1992, s. 39.

¹⁸ ČERNÝ, Václav. *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1992, s. 40.

2. Paměti

„Memoáry, též paměti (z fr. *mémoire* – paměť, památka), jsou žánrem epickým.“¹⁹ Vzpomínkové knihy jsou součástí literatury faktu.²⁰ Paměti obecně zachycují autorovy vzpomínky na prožitou dobu. Převažuje v nich časová následnost zaznamenávaných událostí. Ve středu spisovatelovy pozornosti nemá být sám autor, ale lidé, kteří autora obklopovali, a události, jichž byl svědkem nebo spolutvůrcem.²¹

2. 1. Edvard Beneš

Vzpomínky druhého československého prezidenta nám umožňují lépe pochopit situaci na české politické scéně v době Mnichova. Tato kapitola vznikla na základě knihy *Mnichovské dny*, jedná se o osobní paměti Dr. Beneše. Využili jsme vydání z roku 2003, jehož součástí je i několik zásadních dokumentů týkajících se Československa a jeho politiků, Velké Británie, Německa, aj.

Víme jistě, že v pátek 16. 9. 1938 si k sobě na Hrad pozval československý prezident francouzského vyslance L. V. de Lacroix. Předal mu své vyjádření týkající se situace v Československu, potažmo střední Evropě. „*Dochází k rozhodné chvíli v boji mezi námi a Berlínem. Nejde o naši německou minoritu. Jde o odvěký boj o německou nadvládu ve střední Evropě. Máme býti smrtelně zasaženi; tím bude zasažena celá střední Evropa, celá dosavadní politika Francie, a tím i Francie sama. Budeme-li však pevní, Hitlera zarazíme.*“²² Z tohoto prohlášení lze předpokládat, že Beneš stále ještě doufal v podporu Francie. Také chtěl, aby se státy Hitlerovi postavily. Nepřál si pouhé podvolení se jeho požadavkům. Věřil ve společnou sílu. Snažil se apelovat na francouzskou vládu tím, že Československo bylo Francii vždy věrno a to nejen díky spojenecké smlouvě. Doufal, že pokud dojde k boji, tak se právě na základě uzavřeného spojení postaví Francie po boku ČSR.

Beneš ve svých pamětech vzpomíná, že vyslanec přinesl odpověď francouzské vlády na jeho prosby. Tato odpověď byla předána pouze ústně. Prezident ji zaznamenal do paměti. Podle něj měla zhruba tento obsah: „*Francouzská vláda byla velmi dojata poselstvím presidentovým. Vážila si vždycky věrnosti a přátelství Československa a zůstává*

¹⁹ PAVERA, L. a VŠETIČKA, F.: *Lexikon literárních pojmů*. s. 262.

²⁰ VÁLEK, V.: *K speciřnost memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 19.

²¹ PAVERA, L. a VŠETIČKA, F.: *Lexikon literárních pojmů*. s. 262.

²² BENEŠ, Edvard a Blažena KALVÍNSKÁ. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 243.

mu stejně přátelská, jakož i plně věrna svým závazkům, jež ve smlouvě francouzsko-československé na sebe vzala. Činí nyní vše, aby se zabránilo otevřenému konfliktu s Německem a aby bylo Československo uchráněno těžké pohromy. Vláda francouzská znovu zdůrazňuje, že poskytne všecku svoji pomoc vládě československé.“²³ Jedná se o velmi diplomatickou odpověď, která vyvolává pocit sounáležitosti Francie s ČSR. Po hlubším rozboru v ní lze zároveň spatřit varování, doslova je zde zmiňována *těžká pohroma*, která by pro ČSR nastala v případě otevřeného boje. Beneš v ní sice spatřoval podporu Francie vůči jeho zemi, ale zároveň věděl, že takto Francie taktně naznačila, aby ČSR dělalo takovou politiku, která nebude znamenat politický, až válečný konflikt pro Evropu. Navíc byl varován, že pokud nebude vést diplomacii směrem k zažehnání roztržek, tak Francie může přehodnotit politiku vůči Československu.

V té době byl československým vyslancem v Londýně Jan Masaryk. Beneš jej zkontaktoval, jelikož se dozvěděl, že Daladier a Bonnet odjeli do Londýna, aby diskutovali s Chamberlainem o jeho schůzce s Hitlerem. Masaryk měl předat tuto zprávu: „*Praha nemůže přijmout a nepřijme žádného řešení sporu našeho s Berlínem, které by nebylo napřed v plné jasnosti prodiskutováno a dohodnuto s námi.*“²⁴ Britská a francouzská diplomacie se pak usnesly, že další jednání bude vedeno pouze s Benešem, nikoliv s československou vládou. Tomu také vyslanci v Praze předložili tzv. anglo-francouzský plán. Hlavní konstantou tohoto plánu je to, že čeští Němci nemohou nadále zůstat v rámci republiky. Jejich setrvání bylo považováno za ohrožení státu, ba i celé Evropy. Další podmínkou pak bylo to, že všechny oblasti, kde je více než 50% Němců, budou předány Říši.

Postoj Dr. Edvarda Beneše k Francii a francouzské veřejnosti je dobře rozpoznatelný z osobního dopisu, který poslal panu L. V. Lacroixovi. Byl sepsán dne 20. ledna 1939 v londýnském exilu. Beneš se v dopise distancuje od zpráv ve francouzském tisku, kde se uvádí, že plně souhlasil s franko-britským postupem vůči Československu. Ba dokonce se psalo, že sám navrhl, aby francouzsko-britská diplomacie udělila své požadavky jako ultimátum. „*Je tu však ještě další věc, o níž Vám musím mluvit před svým odjezdem do Ameriky. V jednom pařížském deníku (‘La République’) byl před časem uveřejněn článek, kde se praví, že návrhy franko-britské byly přijaty vládou československou nikoliv v důsledku nátlaku ze strany obou mocností, nýbrž že president Beneš sám žádal, aby zmíněné návrhy*

²³ BENEŠ, Edvard a Blažena KALVÍNSKÁ. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 243-244.

²⁴ BENEŠ, Edvard a Blažena KALVÍNSKÁ. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 249.

mu byly předloženy ve formě ultimáta, aby tak byl nucen je přijmouti. Oproti tomuto článku, který považují za atentát na svou osobní čest, konstatují toto. Nikdy jsem podobné myšlenky neměl, nikdy mi vůbec ani na mysl nepřišla, nikdy jsem o ničem takovém nemluvil ani s Vámi, ani s jinými a nikdy jsem nikoho nežádal, aby vůči nám bylo postupováno tím či oním způsobem, jímž bychom měli být donuceni přijmout franko-britské návrhy... Jestliže ten či onen časopis nebo ta či ona kniha o tom tak dnes ve Francii mluví, jen mne hanebně pomlouvají.²⁵ Lze předpokládat, že Beneš nesouhlasil s mnohými vyjádřeními zahraničních politiků, ale otevřeně je nekritizoval. Dopis, ač obsahuje výtky na francouzský tisk, je podle našeho názoru možné označit za formální a velmi diplomatický. Přes pochopitelné pocity křivdy si Beneš udržel svou profesionalitu.

Za hlavní cíl dopisu je možné označit jeho vyjádření de Lacroixovi o postojích svých a celé vlády k výsledku Londýnské schůze. „Dodávám k tomu, že za návštěvy francouzských ministrů v Londýně dne 18. září 1938 uložil jsem osobně v dohodě s panem ministrem zahraničních věcí našemu vyslanci v Londýně, aby oficiálně uvědomil jak francouzské delegáty, tak i britskou vládu, že by Československo nemohlo přijmout nic, co by bylo rozhodnuto bez něho a proti němu. Příkaz ten byl proveden dříve, než rozpravy v Londýně začaly.“²⁶

Zakončení dopisu větou „Historie sama poví, co bude nutno“, je možné považovat za varování před německými snahami. Beneš hned od začátku viděl v Hitlerovi nebezpečí pro celou Evropu a na rozdíl od Francie a Anglie nespatořoval ve vydání Sudet konec jeho cílů. Z jeho pamětí vyplývá nevíra v Hitlerovu proklamaci míru v případě uspokojení německých tužeb. Beneš počítal s válkou, která Evropu vtáhne, jelikož Hitler byl podle něj agresivním dobyvatelem.

Prezidentova pozornost se v polovině září upínala do německého Godesbergu. Hlavní rozhodnutí Československa v jejich negativním postoji vůči německé říši přinesla schůzka Chamberlaina a Hitlera v Godesbergu ve dnech 22. a 23. září 1938. Podle dobových pramenů bývá tato schůze označována za trapnou, politicky nekorektní. Objevují se zprávy, že německý kancléř se k Britovi choval velmi nezdvorně a německé návrhy byly až nerozumné. Musíme si uvědomit, že návrhy z Godesbergu jsou diametrálně odlišné od tzv. anglo-francouzského plánu. Němci sami vypočítali rozlohu oblastí, která by jim měla

²⁵ BENEŠ, Edvard a Blažena KALVÍNSKÁ. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 247-248.

²⁶ BENEŠ, Edvard a Blažena KALVÍNSKÁ. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 247.

být předána do stanového ultimáta 1. října. Mapa nicméně ale obsahovala kromě německých oblastí i ryze české. Uvádí se okolo 450 českých obcí a v nich přes milion sto tisíc Čechů. Beneš výše zmíněný plán považuje za zcela nepřijatelný. Především z toho důvodu, že by se tímto nelogickým rozdělením způsobil kolaps republiky. „*Provedení tohoto plánu znamenalo z hlediska dopravního úplné ochromení celého československého území a přerušeni komunikací silničních, železničních a říčních v takové míře, že se z celého území republiky vytvořily tři části, komunikačně spolu bezmála vůbec nesouvisející.*“²⁷ Navíc by prakticky znemožnil efektivní vojenskou obranu státu. Anglie a Francie s tímto plánem nesouhlasily a povolily ČSR svobodné rozhodování v případné mobilizaci. Prezident a celá vláda si v tuto dobu mysleli, že situace je konečná a válka je nevyhnutelná.

Přestože u nás se s válkou počítalo, v Anglii se jí snažili všemožně vyhnout. Ministerský předseda Chamberline v duchu své ústupkové politiky hledal nové cesty k dohodě mezi státy. Naléhal na italského diktátora Mussoliniho, aby podpořil jeho snahy o společné setkání a vyřešení problému. Dne 28. září bylo rozhodnuto o konání schůze čtyř ministerských předsedů – Chamberline za Velkou Británii, Daladier za Francii, Mussolini jako reprezentant Itálie a samozřejmě Hitler, o jehož požadavcích se mělo jednat. Beneš ve své knize vzpomíná, jak československá reprezentace jednala o plánované schůzi přesvědčena, že je ČSR připravena na jakoukoli situaci. „*Byl to rozhovor velmi pohnutý. Viděl jsem slzy v očích některých generálů a slyšel jsem z jejich úst slova prosby, výstrahy i hrozby. Nepřešli nikde dovolenou mez ve svém postoji generálů k vrchnímu veliteli; ale byly to prosby i výstrahy důrazné. Dojaly mne a znovu mnou otřásly.*“²⁸ Vojáci, reprezentovaní svým velením, po Benešovi žádali, aby Československo vstoupilo do války, jejich názor byl totožný s názorem lidu. Počítali s pomocí francouzskou, případně britskou. To jim ale Beneš vyvrátil. „*Máte pravdu, lid náš chce to, co žádáte i vy, a je krásné, že v této těžké chvíli národ a armáda takto cítí a jsou plně zajedno. Ale já jsem v jiné situaci nežli vy. Já nejsem jen vrchním velitelem armády, jsem také presidentem a politickým exponentem národa jako celku. Já nemohu brát v úvahu jen to, co cítí lid a armáda. Já musím vidět celou naši situaci vnitřní i mezinárodní, všechny složky toho, oč nyní jde, a všechny důsledky, které by naše eventuelní kroky měly za následek. Především se mýlíte, že by se Anglie a Francie k nám připojily, půjdeme-li do války sami. Dle mých zpráv a dle toho, co sám vidím ve Francii a v Anglii, dnes obě tyto země do války kvůli českým Němcům nepůjdou a vůči nám budou*

²⁷ BENEŠ, Edvard a Blažena KALVÍNSKÁ. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 291.

²⁸ BENEŠ, Edvard a Blažena KALVÍNSKÁ. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 341.

*postupovat jako vůči viníkům války, půjdeme-li do ní sami. Řekly mi to opětovně ústně i písemně, úředně a ultimativně už dne 21. září, a vše, co od té doby podnikly, toto jejich rozhodnutí jen zesílilo.*²⁹ Z toho lze usuzovat Benešovu nevoli vůči případné vojenské angažovanosti republiky. Jelikož si byl vědom, jaký postup by byl zvolen Francií i Británií. Věc komplikovalo i Polsko, které se vynořilo se svým návrhem na územní vypořádání. Právě i z toho prezident vyvozoval případnou osamocenost republiky ve válce.

Oficiálně byla konference oznámena 28. září a ČSR bylo povoleno mít v Mnichově delegáty, kteří se však nebudou účastnit jednání. Prezidentský úřad obdržel vzkaz od Jejího Veličenstva, který fakticky předpověděl průběh konference – dohody bude dosaženo, ať to Československo bude stát cokoli. Českoslovenští delegáti byli pozváni do konferenční místnosti až v 1 hodinu 30 minut ráno dne 30. září 1938 a byl jim sdělen výsledek jednání. Na dotazy, do kdy má vláda odpovědět, jim bylo sděleno, že o věci je již rozhodnuto. Námi zvolené vydání paměti dále nerozebírá situaci po uzavření diktátu. Kapitola věnující se Mnichovu je prostě ukončena citací slov pronesených k vyslancům Francie a Velké Británie v Praze ministrem zahraničních věcí Kamilem Kroftou: *„Nechci kritizovat, ale pro nás je to katastrofa, již jsme si nezasloužili. Podrobujeme se a budeme se snažit zajistit svému národu život pokojný. Nevím, budou-li z rozhodnutí tohoto, učiněného v Mnichově, mít prospěch vaše země, ale jistě nejsme poslední, po nás budou postiženi jiní.*³⁰

Námi zvolené vydání je ukončeno krátkou kapitolou o Mnichově, prezident se dobou po diktátu dále nezabývá.

2. 2. Vlastimil Klíma

Československý poslanec Vlastimil Klíma byl po komunistickém převratu 1948 vězněn. Po amnestování v roce 1960 žil v materiální tísní. Jeho vzpomínky, které poprvé vyšly v roce 2012, vypovídají o třicátých letech v Československu a především přibližují rok 1938 a Klímovu angažovanost v Poslanecké sněmovně.

Klíma byl demokratickým poslancem silně nacionální orientace. V parlamentu pak aktivně vystupoval proti německé agresivní politice a nacismu propagovanému Hitlerem. *„Ze svých protihitlerovských a protinacistických projevů té doby v plénu poslanecké sněmovny uvádím alespoň projev z 2. prosince 1937. Tam jsem vyličil nejdříve tři úspěšné*

²⁹BENEŠ, Edvard a Blažena KALVÍNSKÁ. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 341.

³⁰BENEŠ, Edvard a Blažena KALVÍNSKÁ. *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003, s. 346.

etapy německé politiky po první světové válce, jež se – následkem chyb a omylů válečných spojenců, kteří sami po léta erodovali mírové smlouvy a zbavovali se jejich podstaty – po zrušení reparačí a vojenských klauzulí dostala až k požadavkům územním. Organizace „Nové Evropy“ se dala dezorganizací míru.“³¹ Klíma dobře odhadl německé tužby. Rozpoznal jejich snahy navázat na motivy první světové války, tedy přerozdělení koloniálních panství a oživení snu z doby napoleonské, kterou nyní charakterizoval Hitlerův plán „Drang nach Osten“. Jako poslanec také otevřeně vystupoval proti obviněním Anglie, případně britského tisku, podle kterých byla současná situace ve střední Evropě způsobena nevolí Československa. Klíma ale viděl viníka jinde. Podle něj měla na současnou situaci podíl především Velká Británie a její nezdravá politika po první světové válce. Navíc poukazoval na finanční půjčky, které Němci získávali právě z Britských ostrovů.³²

Již od konce roku 1937 vystupoval v parlamentu ostře proti Hitlerovi i jeho stoupencům v ČSR. Nicméně nás zajímají především jeho prožitky ze září 1938. Podobně jako Beneš i on vzpomíná na schůze ministerského předsedy VB s německým říšským kancléřem a na to, jak k těmto jednáním přistupovala československá vrcholná politika. Zajímavá je jeho vzpomínka na audienci u prezidenta, kam vyrazil společně s Klementem Gottwaldem a jinými dne 28. září. *„Prezident dr. Beneš se zřejmě na jednání s námi dobře připravil, neboť se hned ujal slova a podal nám delší výklad. Uváděl mnoho věcí, ale jádrem všeho bylo jeho tvrzení, že jsme všemi opuštěni a že nemůžeme jít do izolovaného konfliktu s Německem... Pokud se týče naší dosavadní politiky, prohlásil výslovně, že i když konstitučně je za vše odpovědná vláda, fakticky má ve všem on sám největší vliv; přiznal také, že v poslední době vláda neudělala nikdy nic bez porady s ním nebo bez jeho konečného rozhodnutí.“³³ Z toho lze vyvodit, jak velký vliv měl Beneš, navíc se dá předpokládat, že opoziční poslanci nevěděli, do jaké míry až sahá jeho působení. Opozice si z počátku zřejmě neuvědomovala, v jak těžké situaci se vláda nachází. Neboť čelila mezinárodnímu politickému tlaku, ale i vnitropolitická situace byla značně tíživá – Slováci, polská menšina, henleinovci, aj. Při jednání došlo k rozporům mezi názory prezidenta a přítomných poslanců, Gottwald poukazoval na sílu Sovětského svazu, naopak Beneš o ní zase pochyboval, k tomuto názoru se přikláněli i nekomunističtí poslanci. Klíma sám pak ostře reagoval na prezidentovy*

³¹ KLÍMA, Vlastimil. *1938: Měli jsme kapitulovat?*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 18-19.

³² KLÍMA, Vlastimil. *1938: Měli jsme kapitulovat?*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 19.

³³ KLÍMA, Vlastimil. *1938: Měli jsme kapitulovat?*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 186.

pochybnosti o Francii. „Dále jsem reagoval na prezidentův odsudek celé současné francouzské politiky – levice, pravice i středu – poukazem na výsledek své zcela nedávné cesty, o níž jsem mu dal písemnou zprávu a na které jsem zjistil, že ve francouzské politice jsou na levici, pravici i středu nejen naši odpůrci, ale všude také významní jednotlivci a celé skupiny trvající na spojení s námi, takže by bylo dobré posílit jejich stanovisko tím, přesvědčí-li se o naší vlastní neúplnosti.“³⁴

Mnichov je Klímou vnímán jako částečné splnění franko-britského plánu, které se odlišovalo od Hitlerova návrhu v Godesbergu. Nicméně hlavní problém dohody vidí nemožnosti Československa vyjádřit se k situaci. Dále nesouhlasí s vytvořením hranic dle sčítání lidu, které bylo provedeno v roce 1910, tedy ještě za Rakouska-Uherska. S případným oddělením území by souhlasil, jestliže by se jednalo o plebiscit.

Klíma patřil k části politiků, kteří nesouhlasili s podvolením se. Na konferenci, jež byla svolána dr. Benešem 30. září, se opozice vyjadřovala proti vládě i prezidentovi. Klíma sám tvrdil, že v případě nesouhlasu s Mnichovem není válka vůbec jistá. Chtěl, aby bylo využito národní jednoty a podpory obyvatel v odmítnutí diktátu. Na Beneše se podle svých slov obrátil takto: „Nesmíme prohosподаřit jedinečnou hodnotu, jakou je naprostá a nebyvalá jednota celého národa v odhodlání bránit se. Obyčejně se mluví o tom, že vlády musí zpracovávat nebo připravovat veřejné mínění pro nějaké svoje závažné rozhodnutí. Ale naše veřejné mínění je dnes daleko vpředu, před politikou, před válkou. Je tu však další věc: Vychází se stále z předpokladu, že nepoddáme-li se, bude válka, izolovaná válka. Je však tak naprosto jisto, že Hitler by skutečně udeřil, že je už dokonale připraven na vše a může všechno riskovat, i pravděpodobné přerůstání války zprvu izolované – přece jen ve válku obecnou? Vždyť dnes nemá jistotu ani ohledně Itálie, že s ním do toho půjde.“³⁵ Za Klímou stáli i komunisté, reprezentovaní osobou Gottwalda. Klíma se k sepsání paměti dostal až v poválečné době, čili si svá stanoviska během Mnichova mohl rozmyslet. On však stále stál za svým přesvědčením, že ČSR neměla kapitulovat. A také zdůrazňoval odlišnosti mezi prezidentem a tzv. tvrdým kurzem (označení těch, kteří chtěli obranu státních hranic). Podle něj bylo Benešovo rozhodnutí dáno jeho smýšlením filozofa, sociologa a politika. Svě mínění opodstatňuje vlastenectvím. „Prezident Beneš se po rozboru okamžité mezinárodní politické situace přiklonil k řešení ryze účelovému. Otázku hranic si nestavěl jako naprosto zásadní,

³⁴ KLÍMA, Vlastimil. 1938: *Měli jsme kapitulovat?*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 187.

³⁵ KLÍMA, Vlastimil. 1938: *Měli jsme kapitulovat?*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 192.

*jsme-li k ústupku nuceni mocenskou přesilou, kterou hodnotil jako dočasnou. My jsme naproti tomu posuzovali tento problém nikoliv jen jako politický, nýbrž jako něco podstatnějšího a vyššího: především jako problém mravní, problém národní cti!*³⁶

Klímovi rozhodnutí prezidenta poddat se diktátu velice vadilo, patřil ke spektru politiků, kteří věřili, že národ by se neměl vzdát svých právoplatných hranic. Alespoň ne bez obrany. Ačkoli se mu jeho postup nelíbil, pevně věřil společně se svými spolustraníky, že ve válce (Hitlerova uchvatitelská politika nebyla dle jeho slov ukončena) bude Beneš v čele odboje. *„Přesto, že se podle našeho společného názoru dr. Beneš dopustil některých chyb a omylů při řešení sudetoněmecké otázky a v mnichovské krizi, nelze na základě realistické úvahy pochybovat o tom, že bude pro případ svého odchodu za hranice vůdcem zahraničního odboje z těchto hlavních důvodů: má na fóru světové politiky nejdokonalejší znalosti a zkušenosti i největší možnosti ze všech českých politiků...“*³⁷ Autoritu prezidenta během války nikdy nezpochybnil a respektoval jeho znalosti mezinárodní politiky.

Klíma se krátce věnuje i tisku, ten podle něj byl v jakési *kocovině*. Soustředil se na hledání viníků. Velké kritice se v jeho pamětech dočkali jednotlivci i skupiny, které kritizovaly masarykovskou politiku. Ihned věděl, že jejich cílem je zdiskreditovat vládu a prezidenta. *„Bylo to někdy až odporové, poněvadž z toho přímo vanul konjunkturalismus: snaha ve vhodnou dobu přihřát svoji polívčičku.“*³⁸ Přestože byl vůči vládě sám v opozici, velmi odsuzoval tyto kritiky, kteří si kolikrát vymýšleli různé věcné pravdy o plénu konajícím se na Hradě. Klíma ovšem nezmínil nikoho jménem, dá se předpokládat, že kritika byla především z komunistických řad.

Z memoárů Vlastimila Klímy lze rozpoznat, že na problematiku Mnichova nahlížel s odstupem času. Jak je již výše zmíněno, sestavoval je v době uvěznění (1949-1960). Oproti tomu Eduard Beneš na svých pamětech začal pracovat krátce po odchodu do londýnského exilu. Ve srovnání tak působí Klíma rozvázněji a objektivněji. Navíc Beneš se především snažil obhájit sám sebe.

³⁶ KLÍMA, Vlastimil. *1938: Měli jsme kapitulovat?*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 200.

³⁷ KLÍMA, Vlastimil. *1938: Měli jsme kapitulovat?*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 201-202.

³⁸ KLÍMA, Vlastimil. *1938: Měli jsme kapitulovat?*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 203.

2. 3. Olga Scheinpflugová

„Pro obdivovatele světa a vyznavače života, jakým byl Karel Čapek, nastalo zatmění slunce v hodině, kdy se na své cestě na Sever dozvěděl, že ve Španělsku vypukla revoluce. Nadán darem předvídatosti uhodl, že je to nástup událostí s temných sil k druhé obrovské válce.“³⁹ Spisovatel byl velmi nejistý ohledně německé situace po vítězství Hitlerovy NSDAP. Jeho skepticismus ohledně záměrů Hitlera se ještě více prohloubil s rokem 1936 a španělskou občanskou válkou, jelikož generál Franco byl podporován právě fašisticky smýšlejícími Němci. V následujících letech vznikají Čapkovy nejznámější práce, které reflektují jeho postoj k fašismu a mají působit jako varování před ním, mezi nimi můžeme jmenovat *Válku s mloky* (1936) nebo *Matku* (1938).

Během roku 1938 se aktivně účastnil boje za národní svrchovanost. Právě díky jeho aktivitě bylo zřízeno Ministerstvo propagandy, stal se členem Obce československých spisovatelů a publikoval několik statí. Odmítal německé požadavky a bránil se nacionálním nárokem Československa na území Sudet a také historickým právem: „*Krom svatých hranic své země má náš národ i své duchovní území, jehož musíme strážiti proti jakémukoli porušení. Pro nás, kdo přijímáme tradici slovenských buditelů našeho národního i jeho politického osvobození, platí společně a nevývratně hraniční kameny naší duchovní vlasti.*“⁴⁰ Olga Scheinpflugová vzpomíná na to, jak byl Čapek uražen postupem Anglie, konkrétně pak vysláním Lorda Runcimana. Především mu vadilo to, že s Runcimanem Češi, na rozdíl od sudetských Němců, nemohli diskutovat a jeho náhled na česko-německé soužití byl pouze jednostranný. Čapek na tento postoj ironicky prohlásil: „*Nebylo patrně v českých poměrech dost dobrých sídel a honiteb, aby mohl přijmout jejich pozvání.*“⁴¹ Jeho postoj a slova jsou silně emocionálně podbarveny. Lze vyvodit, že nebyl přesvědčen o nestrannosti této mise a předem tušil její výsledek. „*Věděli jsme všichni, co nás čeká, i když jsme přece jen chtěli doufat v nějakou dohodu. Hitler položil za divošského řevu svých vyznavačů nové požadavky, ponižující zápas o naše bezpečí, ale také o čest a mír celého světa, se začal. Stohlavá obluda nacistické lži a propagandy chrlila malé, ale zdatné tělo zápasícího Československa.*“⁴² Jeho žena uvádí, že stál za možností vstupu do války než za volbou kapitulace. Počítal s tím, že ona válka je stejně nevyhnutelná. Manželé Čapkovi v této době odsunuli svůj soukromý život

³⁹ SCHEINPFLUGOVÁ, Olga. *Živý jako nikdo z nás*. Praha: Ikar, 2008, s. 138.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² SCHEINPFLUGOVÁ, Olga. *Živý jako nikdo z nás*. Praha: Ikar, 2008, s. 139-140.

do pozadí, tak aby se spisovatel mohl aktivně podílet na společenském životě a využít svého vlivu pro burcování národa. Spisovatelova odhodlanost bránit vše české hraničila s posedlostí, podle jeho ženy odmítal jíst a celé hodiny vysedával u rádia. Chystal se odjet do Anglie, aby využil vlivu na tamní spisovatele. K tomu nakonec nedošlo, jelikož se o osudu republiky rozhodlo velice rychle. Čapek, Scheinpflugová i celý národ věděli, že Sudety byly pouze prvním krokem.

Ústupková politika Francie s Anglií v Čapkovi vyvolávala silnou nevoli a zároveň začal ztrácet víru ve světlejší zítřky. Při posezení s přáteli měl spisovatel prohlásit: „*Vydali nás jako divochy nepřátelskému kmenu k vyvraždění, poslužte si, páni lidožrouti. Věděli ti lidé vůbec, čím a kým jsme byli? Jsem naprosto roztržen, je mi, jako by ze mne tekla krev, střeva, mozek, jako by se přese mne přehnalo stádo splašených býků*“⁴³ Podle vzpomínek jeho ženy se dostal do agonie, vše, v co celý život věřil, se mu rozpadalo před očima. I přesto ale dokázal najít sílu, aby znovu promluvil k národu, který tak zoufale potřeboval slova naděje.

Vzpomínky O. Scheinpflugové naznačují, že autorka se živila jako spisovatelka. Dílo je silně emocionální a expresivní, snaží se působit především na city, dobře propojuje věcnost a estetičnost. Subjektivnost je nejvíce znát při zmiňování jejího manžela, Karla Čapka, který je ve vzpomínkách glorifikován. Přesto všechno jsou právě díky osobnímu rázu velmi přínosné.

2. 4. Václav Černý

Václav Černý byl významný český literární kritik, absolvent Karlovy univerzity, který získával znalosti v oboru i stážemi v zahraničí, například ve švýcarské Ženevě. V roce 1936 psal habilitaci u F. X. Šaldy, začal se aktivně podílet na kulturním životě a založil literární časopis Kritický měsíčník. Byl to demokraticky smýšlející člověk, který ostře vystupoval proti nacismu, během války se účastnil odboje, za což byl vězněn. Černého paměti z let 1938 – 1945 byly publikovány pod výstižným názvem *Paměti: Křik Koruny české*. Na počátku se v nich věnuje Kritickému měsíčníku, časopisu, který založil, a Obci československých spisovatelů (dále jen Obec). Snaží se ukázat, jakými prostředky osobnosti kultury bojovaly za jednotu a svobodu Československa. My jsme vybrali jeho názory na události říjnové, kde se vrací k Obci a významu jejího vystoupení proti nacismu

⁴³ SCHEINPFLUGOVÁ, Olga. *Živý jako nikdo z nás*. Praha: Ikar, 2008, s. 141.

a německému diktátu. Také obsahují jeho vzpomínky na Prahu a popisují, jakým způsobem se v hlavním městě reflektovaly nálady národa.

Černý jakožto redaktor Kritického měsíčníku a signatář manifestů Obce zdůrazňoval důvody, které byly pro aktivitu spisovatelů, a obhajoval jejich kroky. „*Jistě bylo možné si po Mnichově klást otázku – a rozbíječi Obce ji stokrát položili –, k čemu nám všechnen ten boj o mínění světa byl! Zdánlivě to všechno přesvědčování a zapřísahání cizích sympatií skutku nevedlo k ničemu. Argument, po kterém jako po daru z nebes brzo skočil každý, kdo si vypočetl, že bude prospěšné přišít celou Obec na vrub kulturní levice a politické demokracie, že se vyplatí představit ji jako sbírku lidí, kteří se dvacet let chytali ciziny za šosy, na skutečné národní zájmy kašlali, a když je cizina odkopla, nedovedli než k ní marně vztahovat ruce dál; že bude užitečné usvědčovat v nich viníky Mnichova!*“⁴⁴ V této pasáži se Černý vyjadřoval k velké části národa, která kritizovala Mnichov, postup prezidenta Beneše, ale také mnohé autory, jejichž vztahy s cizinou viděla jako negativní a bezvýsledné. Objevilo se několik útoků na známé osobnosti a jejich údajnou neschopnost a falešný nacionalismus, mezi hlavní terče určitě patřil Karel Čapek. To Černý velmi odsuzoval, dále mu vadil extrémní nacionalismus oněch kritiků a jejich zaslepenost vůči faktům. „*Jenomže boj pro čest, tj. z pouhého vědomí poctivosti a práva, je věc, zdá se, nepochopitelná právě nacionalistickým patetikům a náboženským heroikům, alespoň v Čechách. A mimoto a hlavně, ztracené tažení Obce naprosto nebylo bojem marným. Bylo založeno na zcela zdravé představě umělcova poslání v národě, neboť tehdy ještě u nás nebyla tato představa zasažena hnilobou: Umělec je svědomím národa, a může se tedy stát i jeho špatným svědomím. Svědkem národní viny, živou výčitkou.*“⁴⁵

Cílem manifestů Obce bylo podle Černého poukázat Evropě a celému světu na oběť, kterou Československo za ně položilo. Na to, jak nám bylo ukřivděno. Černý, předpokládáme, že i valná část signatářů, viděli v ostatních národech jakési dlužníky a věřili, že mají povinnost vůči československému národu. Doufali v pochopení a pomoc zahraniční inteligence. Mnichov ve světě uklidnil situaci a byl považován za zažehnání možné války. Přesto se právě v oblasti kultury a inteligence zvedala jednak vlna nedůvěry vůči Říši a něco jako špatné svědomí vůči Československu. „*Světu měl znovu a znovu znít do uší hlas prvních obětí jeho boje o svobodu a jeho prvních mravních věřitelů; až by byl umlčen, měli jít*

⁴⁴ ČERNÝ, V. *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1992, s. 42.

⁴⁵ ČERNÝ, V. *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1992, s. 42.

za Čechy a pro Čechy mluvit pověřenci nejpovolnější – spisovatelé svobodné ciziny.“⁴⁶ Ve svých pamětech zveřejnil i obsahy dopisů, které Obec obdržela vesměs od zahraničních autorů.

Situaci v českém hlavním městě rozebírá od půlky září 1938. Jeho vzpomínky na soudobou náladu jsou velmi vzácné a pomáhají nám dotvořit obraz roku 1938 přes každodennost. V době, kdy se do německého Mnichova přesouvala diplomatická procesí, Pražané a s nimi celý národ věřili, že Francie a Anglie se postaví proti Hitlerovým tužbám a bude stát za Československem. „*V Praze vylétaly znovu naděje k nebesům, národ nepochyboval, že se Francie a Anglie přece jen v poslední chvíli vzchopily a že hlas Churchillův a jeho druhů, radící k tvrdě neústupnému stanovisku na československý prospěch nabude vrchu... V českých domovech, na ulicích, ve veřejných místnostech se národ nehýbal od rozhlasových přijímačů, každou chvíli přinášejících nová hlášení o stále se měnící situaci.*“⁴⁷ Atmosféra začala houstnout s mobilizací armády. Černý popisuje své pocity oné noci dne 25. září. Všichni občané museli dodržovat předpisy, které by se daly brát jako polobohové. „*Hluchou, zatmělo nocí – neboť Praha čekala nepřetržitě náhlé přepadení ze vzduchu a přísně dodržovala letecké předpisy – slyším třesk tankových pluků, ženoucích se k hranicím.*“⁴⁸ Během jednání Čtyř se Prahou táhly konvoje demonstrantů, kteří došli až k parlamentu, předpokládá se, že k masové demonstraci by došlo i před Hradem, kdyby jej generál Syrový nedal prozíravě hlídat. Českým hlavním městem zněly znepokojené pokřiky a silná nevole vůči vládě i prezidentovi. „*Slyším ještě a do smrti mi bude znít v hlavě jak stotisícového demonstračního průvodu, valícího se k tehdejšímu parlamentu, aby žádal od svých zástupců a své vlády oddanost.*“⁴⁹ Jmenování nového předsedy vlády v době této krize, generála Syrového, bylo podle Černého poslední nadějí pro národ. Většina totiž věřila, že voják v čele vlády znamená vstup na bitevní pole. To se ale nestalo, Černý si vzpomíná na události po podpisu dohody následovně: „*A pak přišlo už jen krájení ze živého těla, vyklizování zóny za zónou – pět jich bylo –, úžas nad jmény českých měst, která z nás byla rvána...první uprchlické davy z pohraničí, bez majetku, bez existence, šílený jásot Němců, zvěst, že i v zbylém trupu státu zůstanou Němci a budou se těšit zvláštní ochraně...*“⁵⁰

⁴⁶ ČERNÝ, V. *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1992, s. 43.

⁴⁷ ČERNÝ, V. *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1992, s. 58.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ ČERNÝ, V. *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1992, s. 60.

Rozhořčení je cítit nejen v postoji k Němcům, ale také k Polsku a Maďarsku, které si ihned začaly nárokovat sporná území. Podle Černého podpis čtyř lidí ukončil život republiky s miliony občanů. A nastala cesta ke konci světa, na který bylo lidstvo zvyklé. Jelikož od září 1938 nečekalo Československo ani celý svět nic dobrého.

Nejemotivněji Černý vzpomíná na Karla Čapka. Používá jeho konec jako paralelu ke konci republiky, tak jak ji lidé znali. *„Končil se svět. Někteří jej nemohli přežít, odešli s ním. Karel Čapek. Nemohu dopsat tyto řádky bez vzpomínky na něj, prvního českého spisovatele, a hned z největších, který zahajuje truchlivou řadu obětí, povražděných – do slova a do písmene povražděných – jediným čtvrtstoletím dějin české kultury! Je jen v logice tragického pocitu života, že tento první obětovaný byl umučen nikoliv Němci, nikoliv cizinci, nýbrž lidmi vlastního kmene, uštván zdivočelou českou smečkou. Tisíckrát bud' opakováno, nikdy zapomenuto, že Karla Čapka usmýkali za vozem ‚lásky k národu‘ Čecháčkové... Karel Čapek, bytost těla chorého a bázlivého, kterého jak fyzická útlost, tak umělecká vnímavost činila nesmírně citlivým a neodolným, byl by první republiku stěží dlouho přežil: příliš – a zbytečně – s její formou ztotožnil svoji mravní a myšlenkovou podstatu a smysl svého života.“*⁵¹ Černý dále poukazuje na to, že Čapek patřil ke skupině lidí, kteří mohli z republiky odjet a začít nový život jinde. Ale on se rozhodl neutíkat. Dne 25. prosince 1938 pak podlehl nemoci. Václav Černý poznamenal, že spisovatel nemoci podlehl z velké části proto, že dále již bojovat nechtěl. Jako literární historik ale vzdává hold za Čapkova slova a za to, jak statečně stál proti závistivcům, lhářům a slepcům, kteří ho obviňovali ze slabosti a nicnedělání. Ze vzpomínek jde poznat jeho přátelský vztah k autorovi a hrdost na to, že Čapek nikdy neopustil ideály demokracie. Jeho srdce už podle Černého nadále nemohlo snést nespravedlnost a krutost lidí. Následující kapitoly memoárů se věnují období druhé republiky, životu za protektorátu a osvobození v roce 1945.

⁵¹ ČERNÝ, Václav. *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. 3. vyd. Brno: Atlantis, 1992, s. 60-62.

3. Mnichovská dohoda v dobovém tisku

Třetí část práce se zaměřuje na dobová periodika a způsob, jakým nahlížela na stav ČSR. Pokoušíme se rozebrat jejich interpretaci událostí v Mnichově. Jak jednotlivé redakce přibližovaly politickou situaci občanům, jestli na Mnichov nahlížely jako na předstupeň války nebo naopak v něm spatřovaly mírové východisko. Začínáme nicméně již 24. zářím, tedy dnem, kdy se na novinových stáncích objevily informace o schůzi v Godesbergu. Právě ten považujeme za vykročení k schůzi Čtyř v hlavním městě Bavorska. Hledáme také odpověď na to, jestli se v novinách odrážel český nacionalismus. Cílem této části je mimo jiné zobrazit vnímání dobových osobností. V neposlední řadě je zde porovnání jednotlivých periodik, co se kvality zpráv týče.

24. září 1938

Emanuel Vojnar, redaktor Hlasu lidu, publikoval po Godesbergu silně emocionálně zabarvenou zprávu o situaci ČSR. Snaží se posílit jednotu národa a lpí na soudržnosti, ta je pro úspěch dle jeho slov klíčová. „*To, co jsme tyto dny prodělali, to byl náraz. To byl první náraz! Je příkazem národa a chvíle, abychom se řádně postavili čelem k nebezpečí, abychom soustředili svoje síly, sjednotili svoji vůli a abychom mocně čelili hrnoucím se na nás zlu.*“⁵² Dále zmiňuje především provinění západních mocností vůči Československu. Prozíravě pak upozorňuje na nebezpečí, které hrozí jednak od Němců, jednak Poláků a Maďarů. V této části využívá expresivních výrazů. „*Situace kolem nás je zlá: nemáme co činiti jen s Německem, ale také s Polskem a s Maďarskem. Kolem nás obíhají šelmy: polovlci – polohyeny; kdybychom poklesli, vrhly by se na nás ještě za živa!*“⁵³ Na závěr se autor obrací na politiky, aby mezi sebou nehledali rozepře, uznali novou vládu generála Syrového a podpořili Beneše, i přesto že nejsou stejně politicky orientovaní. Jelikož jakékoli nesrovnalosti uvnitř země by nepřítel mohl využít. „*Pozor s ohněm. Kdybychom si dnes sami zapálili, naši sousedé by měli vítanou záminku k hašení.*“⁵⁴

Lidové noviny se věnují především průběhu schůze Hitlera a Chamberlaina v Godesbergu 23. 9. 1938. Polemizují především o tom, jaké nebezpečí přinesl výsledek schůze, tedy neuzavření jakéhokoli návrhu.⁵⁵ Výtisk ze dne 24. 9. 1938 využívá především

⁵² VOJNAR, Emanuel. Chlapci – do houfu! City na uzdu, rozum do hrsti. Hlas lidu. 1938, roč. 53, č. 75, s. 1.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Godesbergu se věnují např.: Přítomnost. 1938, roč. 15, č. 39.; Našinec. 1938, roč. 74, č. 219.

práce zahraničních zpravodajů. Hlavní informace přicházejí z Londýna, kde se údajně tamní obyvatelé připravují na odsun dětí na venkov a řeší se zásobování města v případě válce. Zdůrazňuje se zde osoba Lorda Halifaxe a jeho kroky ihned po Godesbergu. „Podle londýnského názoru vyvrcholila dnes evropská krise. Ministr zahraničních věcí lord Halifax přijal dnes postupně ke krátkým rozhovorům vyslance francouzského, italského, polského, portugalského, sovětského a německého.“⁵⁶ Nicméně bližší informace o jednání s reprezentanty evropských států ve Velké Británii noviny neuvádějí.

Poměrně malý prostor věnují Lidové noviny vyjádření světových spisovatelů k situaci ČSR. Jedná se o odpověď na prohlášení Obce československých spisovatelů, jež bylo zmíněno v první kapitole práce. Článek je otisknut na menším prostoru druhé strany, nicméně je velmi důležitý. Zdůrazňuje především solidaritu spisovatelů. Jedná se o autory francouzské, anglické a německé (emigranti z Německa, mezi nimi například B. Brecht), ti mezi sebou uspořádali sbírku a vybrali 10 000 francouzských franků. Peníze byly odeslány do ČSR a šly na sbírku k obraně národa. Vyjádření zahraničních umělců je plné podpory a také úcty k českému národu a jeho velikánům. „*My všichni přísaháme na vaši zemi, kterou nám reprezentují Jan Hus, T. G. Masaryk a Karel Čapek.*“⁵⁷

25. září 1938

Pro tento den jsme zvolili pouze jediné listy, jelikož Čapkova *Modlitba za pravdu* je jedním z nejznámějších novinářských počinů té doby, rozhodli jsme se soustředit pozornost právě na ni.

Dne 25. září 1938 otiskly Lidové noviny *Modlitbu za pravdu*. Je reakcí na nebezpečí, do kterého se Evropa, potažmo celý svět, řítí. Německý iredentismus je pouhou špičkou ledovce. Skutečné plány Hitlera jsou zahaleny ve spleti lží. Čapek již od začátku věděl, že jednotlivé události, ať už mluvíme o španělské občanské válce, o Anšlusu Rakouska či o Sudetech, povedou Evropu do záhuby. Jelikož život demokratického světa nemůže být postaven na zločinech a nenávisti vůči jednotlivým národům. „*Bože, který jsi stvořil národy a všem jsi vdechl touhu žít ve cti, zbav dnešní svět toho nejhoršího: lži. Lži, která podpírá a připravuje násilí a učí lidi nenávidět se navzájem. Lži, která otravuje národy a vykopává*

⁵⁶ Godesberg ztroskotál. Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 481, s. 1.

⁵⁷ Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 481, s. 2.

mezi nimi propasti, jež snad ani desítky let nevyrovnají. Bože, jak bude vypadat, jak se bude vyvíjet Evropa obluzená tolika nenávisťnými lžemi! Jak bude možné soužití mezi lidmi a národy, je-li mezi ně vrženo tolik urážek, tolik opovržení a vzteků! Copak si snad někdo představuje, že tento stav ducha má a může trvat bez konce? Copak si věčně má soused ošklivět souseda a čekat jen na příležitost, aby mu zasadil mstivou a úkladnou ránu?“⁵⁸ Jelikož sám celý život věřil ve spravedlivost, čest a loajalitu, tak mu prozatímní průběh událostí rozbouřoval jeho vidění světa. A tolik milovaný český národ, který si prošel strastiplnou cestou ke konstituování, na rozhodnutí spojenců tratil nejvíce. To, k čemu se směřovalo, Čapek vnímal za absolutní nespravedlnost a cítil silnou křivdu. Ve fašistickém Německu pak spatřoval čisté zlo, které se chystalo pohltit svobodu. Zajímavá je jeho promluva k Bohu, kterého prosí o smilování a prozření okolních států. Obrací se k Bohu, aby nedopustil život v řetězech, nenávisti a lidské krutosti. „Bože, jak hrozně je zraňována duše tohoto národa, jak tohle se má jednou zahojit nebo odpustit! Copak se toho nezhraní národové, jaký nenávisťný, navěky zlý a nepřátelský svět se takto buduje? Nemá snad nikdy být mír nebo aspoň oddech v křečovitém smrtelném nenávidění? Bože, vrať světu pravdu! Bude to víc než smlouva míru, bude to cennější než každé spojenectví. Nikdo, žádný národ, žádný stát si nebudiž jist, pokud mohou být lidské vztahy kdykoli korumpovány nástroji lži. Nebude jistoty, nebude smluv, nebude ničeho platného a bezpečného, pokud vědomí kteréhokoliv národa bude zkřivováno záměrnou lží. Za každou lži jde úklad a násilí; každá lež je útok na bezpečí světa. Nikdo nebude žít v míru ani za nejsilnější hradbou z oceli a betonu; okřídlená lež se vysměje všem vašim pevnostem. Zbavit svět lži je víc než odzbrojení.“⁵⁹ Poslední věty se ironicky vracejí do počátku ČSR a prezidentství T. G. Masaryka. Právě v této době byly položeny pilíře principů, jež si Čapek nadevše vážil. Trefně poznamenává, že slova *Pravda vítězí* budou nyní umlčena. Přesto na ně nesmí být zapomenuto, jelikož právě díky pravdě mohou národy vykročit cestou míru. „Jaké to bylo divné jasnozření, když náš Masaryk vepsal do našeho státního znaku slova *Pravda vítězí*. Jako by tušil, že jednou lež podnikne generální útok na náš stát a národ, a už předem razil heslo pro toto utkání. S tím heslem můžeme jít do boje; ale jenom s tím heslem může jít celý svět do míru. Neboť jenom bez lži se mohou lidé a národy dorozumět, ať mluví jazykem kterýmkoliv. Bože, vrať světu pravdu!“⁶⁰

⁵⁸ ČAPEK, Karel. Modlitba za pravdu. Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 483, s. 2.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

26. září 1938

Jan Masaryk odeslal z Londýna, kde pobýval jako vyslanec ČSR, vzkaz do redakce Českého slova. Jedná se o krátký děkovný dopis určený celému národu. Masaryk v něm děkuje za projevenou důvěru v jeho osobnost. Se skromností pak vysvětluje, že jeho práce je jako každá jiná. Pro republiku je důležité každé povolání a každý občan. „*Dostávám nesčetné projevy důvěry i díky od svých spoluobčanů. Prosím, aby se mne neděkovalo. Neudělal jsem nic víc, než jeden každý z vás.*“⁶¹ Masaryk se snaží v lidech probudit víru v naději, sám si je jist, že ČSR je v právu. Konkrétně nezmiňuje své plány, ani se nevěnuje české politice. Jedná se tak čistě o podpůrný článek. „*Za důvěru děkuji a prosím o ni. Díky, prosím, abych byl ušetřen. Věřím ve svůj národ vírou bezvýhradnou a hrdou. Jsem neskonale přesvědčen, že jsme v právu a že v této chvíli každý jeden z nás jest bojovníkem božím. Věřím také jako vy všichni, drazí bratři a sestry.*“⁶²

Přestože dopis byl napsán 26. září, Masaryk ještě nevěděl o plánované schůzi v Mnichově vůbec nic. Zpráva o této konferenci se mu donesla až 28. 9., kdy společně s Osuským do Mnichova odletěl na žádost Beneše.

29. září 1938

Ranní výtisk Lidových novin ze čtvrtka 29. září 1938 představuje schůzi v Mnichově na titulní straně. Pod názvem *Poslední pokus: schůzka Čtyř* jsou obyvatelé ČSR seznámeni s tím, co vlastně ona schůze je, kdo se jí účastní a s jakým cílem. Redaktor JM v úvodu vykresluje diplomatické kroky před Mnichovem. „*Kancléř Hitler konferoval s velvyslanci francouzskými a britskými a italský ministr zahraničních věcí Ciano jednal s diplomatickým zástupcem Velké Británie. Výsledkem této diplomatické činnosti je konference Čtyř, k níž dojde zítra ve čtvrtek v Mnichově a které se zúčastní Mussolini, Hitler, Chamberlain a Daladier. Tuto zprávu, za dané situace sensační, oznámil ve svém parlamentním projevu ministerský předseda Chamberlain. Právil, že říšský kancléř jej pozval na zítřek do Mnichova. Pozval též Mussoliniho a Daladiera. Chamberlain též sdělil, že kancléř Hitler svolil*

⁶¹ MASARYK, Jan. Věřím, jako vy všichni. České slovo. 1938, roč. 10, č. 267, s. 1.

⁶² Tamtéž.

k odložení mobilisace o čtyřadvacet hodin.“⁶³ Z této ukázky se dá odvodit, že zahraniční politici vnímali Hitlerovu pozvánku jako vstřícný krok a snahu najít řešení. Nicméně dále v článku je nám představován náhled ostatních evropských států na danou věc. „*Zítřejší schůzka Chamberlaina, Daladiera, Mussoliniho a Hitlera v Mnichově znamená v podstatě, že nakonec se přece sahá k paktu Čtyř, jež odmítaly všechny střední a menší evropské státy. Již dříve, když se o paktu Čtyř mluvilo, byl označován za pokus zřídit evropské direktorium, jež by ostatní Evropě diktovalo svou vůli.*“⁶⁴ Noviny nastavují schůzku jako boj mezi demokracií a totalitním režimem. Předpokládaly v případě neshody mezi státy okamžitou válku. Zároveň bylo poukázáno na případný negativní důsledek shody Čtyř pro ČSR. „*Jestliže se nedohodnou, nemůže být výsledek jiný, než válka. Jejich dohoda naproti tomu může uložit nové těžké oběti Československu. Situace je tedy v každém případě vysoce kritická a zítřejší čtvrtek přinese patrně poslední rozhodnutí a to tím spíše, že Hitler ohlašuje mobilisaci pro případ, že dohody nebude dosaženo.*“⁶⁵ Domníváme se, že česká politická a žurnalistická scéna počítala s dohodou mezi státy, jelikož Anglie ani Francie nechtěly riskovat válku a vědělo se, že Hitler je připraven dosáhnout svých požadavků na ČSR pomocí síly.

Na zadních stranách Českého slova můžeme najít od 29. září krátké odstavce, které občanům radí, jak se chovat v krizových situacích, ať je to možnost plynového útoku nebo bombardování. My jsme pro ukázkou zvolili články věnující se potravinové situaci v době mobilizace a potenciální existenci špionáže mezi obyvateli. Oba sloupky jsou velmi stručné, zobrazeny až na třetí straně listů a odděleny od politických zpráv z domova i ze světa pomocí vlnkových čar. Ze stylistického hlediska působí stroze informativně. Redakce se snažila své čtenáře připravit na možnost rychlé války a ukázat jim důležitost kvalitního zásobování. Každý z obyvatel měl mít na paměti především potřeby vojáků. „*V domácnostech lze využít každý kousek zbylého jídla. Nic nepřijde na zmar. Šetřete včas s potravinami v zájmu svých rodin. Jsme dobře zásobeni a máme dostatek potravin ve skladištích. Ale všichni musíme myslet především na další doby a na zásobování našich vojáků.*“⁶⁶ Druhý zvolený sloupek nese název *Pozor na špiony!*. Jedná se o jakýsi výčet rad,

⁶³ Poslední pokus: schůzka Čtyř: Dnes budou jednat v Mnichově Chamberlain, Daladier, Hitler a Musolini. Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 489, s. 1.

⁶⁴ Poslední pokus: schůzka Čtyř: Dnes budou jednat v Mnichově Chamberlain, Daladier, Hitler a Mussolini. Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 489, s. 1.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Šetřete včas vašimi potravinami! České slovo. 1938, roč. 10, č. 269, s. 3.

jak se vyvarovat prozrazení informací, a radí určitým skupinám lidí, které si mají dávat pozor, jelikož by se mohly stát cílem špionáže. „*Neznámým lidem nic nepovídejte. Záložníci, nemluvte s nikým o vašem přidělení. Ženy záložníků nevypravujte známým, odkud váš muž vám píše a u které zbraně je přidělen.*“⁶⁷ I tak krátký text ale mohl vyvolávat určitou paniku, jelikož varoval čtenáře před jejich vlastním okolím. Situaci tak podle našeho názoru nezklidňoval, pouze ji eskalovat a vzbuzoval v lidech všeobecnou nedůvěru.

Všechna námi zvolená periodika mají na titulní straně maximálně tři články, Moravská orlice ale uveřejnila celkem dvanáct kratších článků, všechny kromě jednoho se věnují Mnichovu. Námi zvolený článek popisuje atmosféru schůze mimo jednání, pod názvem *Státníci a diplomaté se nenuceně bavili* je popsáno 29. září z jiného hlediska. Noviny zde neinformují o výsledku dohody, Sudetech, dopadu pro Československo či postavení naší vlády, naopak, rozebírají zde, jak se státníci velmocí bavili mimo jednání, jak probíhal jejich den od příjezdu do jednacího sálu. Předpokládáme, že cílem článku je ukázat na chování zástupců velmocí, přestože se jednalo o velmi vážnou schůzi, tak se zde naši spojenci i docela dobře bavili. To ve čtenářích muselo vyvolat jistou míru odporu. „*Po příjezdu do vůdcovského domu byli zahraniční státníci uvedeni do přijímacího salonu v prvním poschodí, kde říšský kancléř Hitler očekával své hosty. Před zahájením rozhovoru bylo podáváno občerstvení ministerským předsedům a členům jejich průvodu.*“⁶⁸ Pro dokreslení atmosféry schůze jsme v přílohové části publikovali fotografie z jednání.

Je důležité si uvědomit i význam Dohody z hlediska propagandistického. Kromě rozšíření území Německa totiž přináší i zvýšení politické popularity fašistických vůdců. „*Jsem pevně přesvědčen, že z hlediska čistě politického přinese konference četné nevýhody a nebezpečí. Hitlerovi že přinese zvýšenou prestiž a Mussolinimu upevnění jeho autority...*“⁶⁹ Své tvrzení opírá Moravská orlice o prohlášení francouzského politika Frossarda. Proto se dá mnichovské jednání považovat i za politickou kampaň dvojice Hitler – Mussolini.

Moravská orlice pojala uveřejnění Mnichova z odlišné stránky jako výše zmíněné tiskové orgány. Soustředila se na zákulisní jednání, politický, ale také společenský dopad.

⁶⁷ Pozor na špiony! České slovo. 1938, roč. 10, č. 269, s. 3.

⁶⁸ Státníci a diplomaté se nenuceně bavili. Moravská orlice. 1938, roč. 76, č. 227, s. 1.

⁶⁹ Mnichov přinese Hitlerovi zvýšenou prestiž a Mussolinimu upevnění autority? Moravská orlice. 1938, roč. 76, č. 227, s. 1.

Ostatní námi zpracované noviny řešily v první řadě informování občanů a rozebíraly politickou situaci z domácího a světového pohledu.

30. září 1938

Dne 30. září 1938 v ranním nákladu vyšla informace o Dohodě, kterou Národní listy doprovodily i zprávou z Francie. Článek *Ve Francii značné uklidnění* poskytuje francouzský pohled na jednání. Hlavním oznámením je pak jednota politických stran francouzského parlamentu, kdy Daladier získal jejich plnou podporu, stejně tak i podporu veřejnosti. Ta vnímala řešení z Mnichova jako pozitivní krok k zastavení případné války. „*Parlamentní opozice skupin středu a pravice zastavily veškerou kritiku. Jejich tisk pak rovněž schvaluje Daladierovu politiku.*“⁷⁰ Jediným otevřeným protestem proti vydání Sudet byl projev poslance Zyromského, který se vyslovil pro válku za Československo. „*Zyromski vyhlásil, že je třeba riskovat i válku pro zachování integrity a nezávislosti Československa, i kdyby Francie nemohla počítat s podporou svých spojenců.*“⁷¹ Konec článku je věnován hlavnímu městu Francie. V Paříži během schůze začala i částečná evakuace obyvatel, kdyby i přes jednání došlo k vyhlášení války. Nicméně po podpisu memoranda se situace uklidnila. „*Od včerejšího odpoledne, kdy se Paříž dozvěděla o mnichovské schůzce, se všechny obzory zde značně vyjasnily. Soudí se nyní téměř bez výhrad, že nebezpečí války je prozatím odvráceno.*“⁷²

Zpráva z Francie byla zvolena záměrně, jelikož právě Francie měla stát za Československem podle uzavřené spojenecké smlouvy. České noviny přináší tento den pouze kusé informace o tom, co se stalo. Více je Dohoda a její důsledky nastíněna během 1. a 2. října.

1. října 1938

Titulní strana ranního výtisku Lidových novin obsahuje celkem tři články. První z nich ve stručnosti oznamuje, že československá vláda přijala stanovisko konference. I přes přijetí rezoluce však nadále protestovala vůči tomuto rozhodnutí. Především proto, že bylo přijato jednostranně a bez přítomnosti československých zástupců. Hlavní prostor na úvodní straně

⁷⁰ Ve Francii značné uklidnění. Národní listy. 1938, roč. 78, č. 268.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

pak patří článku, který obsahuje poselství vlády a nese i rozkaz armádě. Jedná se o přepis rozhlasového projevu předsedy vlády, armádního generála Jana Syrového. Ten ve svém projevu přímo oslovuje občany země. „*Občané a vojáci! Vy všichni dobře víte, že jsem z těch, kde ve světové válce dobrovolnou jednotou a sebekázní budovali daleko od vlasti národní armádu československou. Víte, že moji druhové ve zbrani dovedli bez váhání obětovat svoje životy za život národa. I dnes jako tenkrát jde o budoucnost národa a jeho život.*“⁷³ Začátek projevu obsahuje slovo generála Syrového, ve kterém se vrací do doby, kdy se Československo pomalu formovalo na frontě. Snaží se ukázat, že dnes je stát v dalším nebezpečí a jeho občané by neměli zavírat oči. Konkrétně oslovuje i vojáky, aby byli připraveni ve jménu svého národa bojovat za život republiky. Projev je velmi emotivní, jeho účelem je vzbudit ve čtenáři národní uvědomění a zároveň ukázat sílu vlády. Syrový sám označuje tuto dobu jako jednu z nejtěžších v jeho životě. „*Prožívám nejtěžší chvíli svého života, neboť plním svůj nejbolestnější úkol, nad kterým lehčí by bylo zemřít.*“⁷⁴ Článek nadále zmiňuje povinnost každého občana zachovat stát, jelikož jej dostali od svých otců, kteří žili život v nesvobodě. Nejdůležitější částí je obhajoba vlády, která přijala rozhodnutí konference. V projevu je uvedeno, že se rozhodovala s rozumem a láskou k vlasti. Tato pasáž nese i poselství do budoucna, které má udržovat víru v lepší zítřky. „*Jako voják prohlašuji, s plným vědomím své odpovědnosti: Je to cesta míru. Cesta míru proto, že půjdeme do nového života s neztenčenými národními silami, s vědomím, že tvoříme národně hutnější a proto silnější stát.*“⁷⁵ Mnichovský návrh byl přijat proto, že druhá možnost byla podle vlády bezvýznamná, Československo by se Hitlerovi nemohlo vojensky ubránit, jelikož bylo jisté, že by Francie nedostála své spojenecké smlouvy. Ke konci se děkuje armádě, která byla ochotna svou vlast bránit. Jelikož Syrový sám byl vojákem z povolání, je tato část velmi osobní. „*Pravý voják musí dovést snášet i neúspěch. I v tom se může projevovat velké a opravdové hrdinství. Naše armáda nebyla poražena. Zachovala si své dobré jméno v plné míře.*“⁷⁶ Konečné poselství je k občanům takové, aby v nových hranicích vybudovali silný a pospolitý národ.

Svým prohlášením se na titulní stranu dostal i Josef Hora a to konkrétně s článkem *Věřme sobě*. I přes trpkost událostí se Hora snaží povzbudit ducha obyvatelstva. Lze říct,

⁷³ Poselství vlády a rozkaz armádě. *Lidové noviny*. 1938, roč. 46, č. 493, s. 1.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

že vůli mocností považuje za rozhodnutí hraničící se zločinem. Především ale chce, aby nikdo neztrácel naději, aby lidé dokázali přes porážku vidět to, v čem je národ silný. Lidský život je podle Hory naplňován prací a sounáležitostí. Hlavním cílem se teď má stát jednota a snaha o vytvoření nového státu, takového, který bude domovem mnoha generací. „*Ztratili jsme listí ilusí, nikoli však kmen víry. Věřte každý u své práce, že nic z toho, co oduševňuje národ, nám nemohlo být vzato. Ve větru odříkání jdeme vstříc novému jaru. Nevěřte, že zašlo. Na nás je, na našem klidu, na důstojnosti našeho utrpení, na naší dobrovolné kázni, dát rozkvést tomu novému jaru. Přemýšlejme, pracujme, podejme si účinně ruce. Se zařatými zuby, ale se sebezapřením, jež se odvolává od nespravedlivého dnešku k budoucnosti, kterou budeme budovat příštímu národu, národu svých dětí, my a jen my.*“⁷⁷ Cílem manifestů Obce bylo podle Černého poukázat Evropě a celému světu na oběť, kterou Československo za ně položilo. Na to, jak nám bylo ukřivděno. Černý, předpokládáme, že i valná část signatářů, viděli v ostatních národech jakési dlužníky a věřili, že mají povinnost vůči československému národu. Doufali v pochopení a pomoc zahraniční inteligence. Mnichov ve světě uklidnil situaci a byl považován za zažehnání možné války. Přesto se právě v oblasti kultury a inteligence zvedala jednak vlna nedůvěry vůči Říši a něco jako špatné svědomí vůči Československu. „*Světu měl znovu a znovu znít do uší hlas prvních obětí jeho boje o svobodu a jeho prvních mravních věřitelů; až by byl umlčen, měli jít za Čechy a pro Čechy mluvit pověřenci nejpovolanější – spisovatelé svobodné ciziny.*“⁷⁸

Olomoucká redakce periodika Našinec informovala občany o událostech v Německu na titulní straně. Přikláníme se k názoru, že měla podobné vnímání jako většina evropských médií, tedy Mnichov byl brán jako zabránění války. Redakce využila proslovu Československého rozhlasu, valná část jejího článku je tvořena právě prepisem rozhlasového vysílání ze dne 30. září 1938. Pod názvem *Světový mír zachráněn na účet Československa* byla podána stručná informace o schůzi Čtyř, plné znění Dohody pak čtenáři našli na dalších stránkách novin. Hlavním cílem článku je provedení občanů událostmi, jež Mnichovu předcházely, mezi ně patří inspekční cesta Lorda Runcimana a schůzka britského předsedy vlády Chamberlaina s Hitlerem. K výsledům z jednání velmocí se snaží stavět pragmaticky a na rozdíl od výše zmíněných novin působí relativně nezaujatě, což redakce sama okomentovala slovy: „*Nemůžeme se zde zabývatí arci hlediskem citovým, o němž mezi Čechy nemůže býti pochybností, ani jakékoliv rozdíly v mínění. Jde o tvrdé skutečnosti. Čtyři velmoci*

⁷⁷ HORA, Josef. Věřme sobě. Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 493, s. 1.

⁷⁸ Tamtéž.

ustanovily společný výbor a jsou jednotny o provedení toho, na čem se dohodly.“⁷⁹ Je zde sice přiznáno rozhodnutí bez českého názoru, nicméně toto rozhodnutí je dle novin bráno jako nevyhnutelné pro evropský mír. „*Pro velmoci byla při této dohodě určující myšlenka míru a války.*“⁸⁰ Tento pohled můžeme označit za pohled jakéhosi evropského nacionalismu, kdežto v ostatních periodikách převažuje český (československý) nacionalismus.

Stejně jako ostatní námi zvolená periodika i Národní listy věnovaly Dohodě titulní stranu. Jako jediné ihned na titulku uveřejnily i dodatky k Dohodě, které v ostatních byly představovány až na dalších stránkách novin. Článek věnující se znění memoranda je velmi podrobný, popisuje vše, na čem se velmoci dohodly. „*Německo, Spojené království Velké Británie, Francie a Itálie se shodly na následujících podmínkách a modalitách odstoupení sudetoněmeckého území a na opatřeních, jichž se má k tomu použítí, dbajíce dohody, ke které se již principiálně dospělo, a prohlašují se jednotlivě odpovědnými za kroky, jichž je třeba k zajištění splnění této dohody.*“⁸¹ Tím se odlišuje od výše zmíněných periodik, které řešily především atmosféru v Mnichově a doma. Proto ho označujeme za nejvíce informativní. V dolním rohu titulní strany se redakce věnovala oblastem, které musejí být vyklizeny. Občanům je zde podrobně vysvětlen systém pásem, tedy data a oblasti odevzdávané Němcům.

Naopak nejstručnější je vyjádření otištěné v Hlasu lidu. Přináší pouhé zjednodušené vysvětlení situace. Průběh konference je v periodiku představen rámcově, dle jednotlivých dní od 27. září do podpisu dohody. Následující strany novin se pak věnují událostem z oblasti Hané, stejně tak nabízí i rady pro obyvatelstvo, velice podobné těm, které jsou uvedeny výše u podkapitoly 29. září. Za nejzajímavější část, kterou Hlas lidu publikoval, považujeme slova politika Štefana Osuského: „*Má vlast byla souzena a odsouzena soudem, který nás ani nezavolal před svou soudnou stolicí...Jeden ze soudců se zavázal býti naším spojencem a my jsme doufali, že druhý je naším mocným přítelem.*“⁸²

První říjen byl v celém Československu hektickým dnem. Jednotlivé redakce se všechny věnují Mnichovu, rozdílnost je pak ve způsobu podání této důležité události. Nejpodrobněji schůzi a její důsledky rozebírají Národní listy, které celé znění Dohody taky

⁷⁹Světový mír zachráněn na účet Československa. Našinec. 1938, roč. 74, č. 224, s. 1.

⁸⁰Tamtéž.

⁸¹Dohoda mezi Německem, Velkou Británií, Francií a Itálií, uzavřená v Mnichově dne 29. září 1938. Národní listy. 1938, roč. 78, č. 269.

⁸²Hlas lidu. 1938, roč. 53, č. 77, s. 1.

jako jediné uveřejnily. Lidové noviny zase přináší prohlášení generála Syrového, předsedy vlády. Dále pak uvádí slova Josefa Hory. Olomoucký Našinec je spíše v souladu se západoevropským tiskem, kdy Mnichov vnímá jako nutnou oběť za mír. Velice zjednodušené podání má Hlas lidu.

4. října 1938

Druhým zvoleným článkem z Našince je krátká zpráva, která vyšla 4. října 1938. Týká se požehnání papeže pro Československo. Předpokládáme, že tato zpráva se na titulní stranu dostala pro silný katolicismus na Moravě. Papež pravil: „*Československo učinilo velké oběti pro mír a lidskost a muselo se sklonit před nutností, již mu chvíle diktovala.*“⁸³ Papež Pius XI. přijal československého vyslance V. Radimského, tomu měl i požehnat. Své požehnání směřoval k Československu, k novému Československu, které mělo vstoupit do šťastnější budoucnosti. Následuje informace o bohoslužbách ze 3. října, které probíhaly v italském Římě. „*Ve všech basilikách a chrámech v Římě byly slouženy včera zvláštní služby Boží a Te Deum na poděkování Všemohoucímu, že zachránil lidstvo od metly válečné. Byly konány modlitby svatého růžence, vyzývající, aby chránil Itálii, Evropu a celý svět.*“⁸⁴

Valná část vydání Lidových novin ze čtvrtého října 1938 se věnovala atmosféře vně odstoupeného území. Především pak věnuje pozornost příjezdu Adolfa Hitlera do Sudet dne 3. 10. Čtenáři dostávají detailní popis přivítání německé armády v pohraničí. „*Silnice, kudy německé vojsko pochodovalo směrem k Aši a k Chebu, byly vroubeny obyvatelstvem, které zasypávalo německé vojsko květinami. V čele německého vojska motocyklistů a za nimi velcí důstojníci.*“⁸⁵ Krátce je zde zmíněn i Hitlerův projev na chebském náměstí, kde ho vítaly tisíce nyní již německých obyvatel. Zdůraznil především, jak německý národ bojoval za připojení československého pohraničí k domovině. Hitler kladl důraz na vzájemnou pomoc, nyní i on očekával, že Sudety vytáhnou do boje za německé cíle. „*V tomto společenství vůle bude nyní německý národ vytvářet svou budoucnost a nikdo na světě nebude moci ji ohrozit.*“⁸⁶

⁸³ Papežské požehnání pro Československo. Našinec. 1938, roč. 74, č. 226, s. 1.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 498, s. 1.

⁸⁶ Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 498, s. 1.

Poměrně nevýrazný prostor v Lidových novinách je poskytnut Olze Scheinplugové a její básni *Našemu dnešku*. Čapková manželka, herečka a spisovatelka, uveřejnila krátkou báseň vztahující se k Mnichovu.

„Být velký ve vítězství těžké není,

Být velký v prohře, hrdý v ponížení

a nelkat se proto, že lež zvítězila.

Ne na věky vyhrává lež a síla.“⁸⁷

V této sloce Scheinplugová vyzdvihuje český národ. Poukazuje na to, jak snadné je zvítězit, když máte vojenskou přesilu, ale jak výjimečné je umět přijmout porážku s hrdostí. Z posledního verše lze vyvodit, že autorka věřila v lepší budoucnost.

„Zbraň v ruce třímat dál a stejně věřit

a víru zachovat na menším kousku půdy

však přijde čas, kdy my zas budem měřit

chyby a omyly, zrady a bludy.“⁸⁸

Dále zdůrazňuje, že je nezbytné udržet jednotu národa a soustředit se na zmenšené území, které po diktátu zůstalo, a bránit jej stejně odhodlaně jako původní Československo. Nastane totiž doba, kdy svět prožije a uvidí své rozhodnutí jako špatné, pak znovu Češi a Slováci budou silní. Přijde čas, kdy se velmoci budou muset omlouvat za své hříchy.

„O téhle době divně bude psáno,

až svět se ze slabosti vyřeční,

až bude zase Ne, to co dnes je Ano.

Však jedno nemůže být z dějin vymazáno,

Že jediní jsme byli stateční!“⁸⁹

⁸⁷ SCHEINPFLUGOVÁ, Olga. Našemu dnešku. Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 498, s. 2.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

Autorka vyjadřuje v poslední sloce prognózu do budoucnosti. V té poukazuje na evropské velmoci, které podstoupily ČSR ze své vlastní slabosti a strachu ze silného soupeře. Zároveň vyzdvihuje statečnost a nezdolnost národa.

6. října 1938

Eduard Bass patřil mezi tehdejší novinářskou špičku a byl i velmi oblíbeným autorem. V redakci Lidových novin působil dlouhých dvaadvacet let. Ranní výtisk z 6. 10. 1938 věnuje celou titulní stranu abdikaci prezidenta E. Beneše. Bass promluvil za sebe, za redakci i za celý národ, když vzdal hold jeho práci. Odmítal vnímat Benešovo působení pouze v horizontu jeho prezidentského úřadu, poukazoval na to, že je nezbytné uznávat Beneše pro jeho dlouholetou snahu o blahobyt československého národa. *„To nejsou ta tři léta presidentství, to nejsou ta dlouhá léta nepřetržitého ministrování, co plynulo vám před očima, když klidný, pevný, neochvějný hlas oznamoval své konečné rozhodnutí...Jedinečná to, heroická cesta a její konec jako její začátek: obětování sama sebe. Hlas dozně nezlomen.“*⁹⁰

Titulní strana ranního výtisku Českého slova ze čtvrtka 6. října 1938 je věnována pouze odstoupení prezidentského úřadu. Redakce ji dala do tisku s názvem *Velký vlastenec odstoupil*. Úvod článku je věnován borovskému hrdinovi generálu Syrovému, který jako předseda vlády oznámil resignaci druhého československého prezidenta. Dále pak následuje přepis rozhlasového rozloučení dr. Edvarda Beneše s národem. Pod velkou fotografií Beneše je pak krátká informace o jeho životě a ocenění jeho politické kariéry. *„Dr. Edvard Beneš, druhý prezident Československé republiky, zvolený 18. prosince 1938 ze svobodné vůle zástupců všeho lidu prvním občanem státu. Pracoval vždy jako vlastenec jen a jen pro dobro republiky. Vzdal se svého prezidentského úřadu v plném rozmachu své práce pro stát a národ.“*⁹¹

⁹⁰ BASS. Eduard. Sbohem, pane prezidente! Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 502, s. 2

⁹¹ Velký vlastenec odstoupil. České slovo. 1938, roč. 10., č. 276, s. 1.

Závěr

„Jestliže se najde někdo, kdo včas varuje před hrozícím nebezpečím, je pokládán za štváče.“ Churchill

Mnichovská dohoda byla vždy jedním z nejkontroverznějších rozhodnutí české i evropské historie. Stále vyvolává bouřlivé reakce a rozpoutává rozličné diskuze.

V závěrečné práci jsme se pokusili o analýzu Mnichovské dohody z neobvyklého úhlu pohledu. Toto téma bývá většinou zpracováváno z hlediska politického a právního, kdy je základem dokument samotný a řeší se jeho platnost. My na tuto etapu českých dějin nahlížíme prostřednictvím memoárů a dobového tisku. V první kapitole jsme v krátkosti přiblížili události září 1938, jako opora k vytvoření této části posloužila především práce českého historika a odborníka na dějiny 20. století Vladimíra Nálevky, také jsme čerpali z díla autorské dvojice Josef Dvořák a Ján Dziak, jež publikuje pod pseudonymem J. J. Duffack.

Za hlavní pilíř práce považujeme druhou a třetí kapitolu. Právě v nich analyzujeme dobovou atmosféru podzimu roku 1938. Paměti nám poskytly jedinečný pohled na situaci prostřednictvím těch, kteří dobu zažili a patřili k významným osobnostem na české scéně. Československý prezident Eduard Beneš se snažil obhajovat své rozhodnutí souhlasit s ultimátem. Přínosné pro nás byly především jeho poznatky k přístupu Francie a Velké Británie. Druhý zvolený představitel politické reprezentace Vlastimil Klíma rozebíral především své vystupování v Poslanecké sněmovně ČSR, kdy v pamětech citoval vlastní projevy, prezentoval svůj protifašistický postoj a obhajobu nacionálního smýšlení. Za hlavní část jeho vzpomínkové knihy považujeme tu, která se věnuje schůzi poslanců u prezidenta po podepsání ultimáta. Zjistili jsme, že Klíma, ačkoli stál proti rozhodnutí prezidenta a často se přikláněl autokratické formě vlády (mj. měl i protižidovské názory), Beneše později obhajoval. Především byl silně proti politické kampani, která se rozpoutala po souhlasu prezidenta s ultimátem, pokračovala během protektorátu a vytrvala i za komunistického režimu od roku 1948. Jeho kritiky viděl jako bezduché osobnosti, které se snaží na prezidentovi zviditelnit a využít situace k prosazení svých, mnohdy špatných, názorů. Z literární sféry jsme pracovali s memoáry spisovatelky Olgy Scheinpflugové. Ta nám poskytla jedinečný pohled do soukromí významného českého literáta Karla Čapka. Věnuje se především jeho postoji proti fašismu nebo názoru na „zradu“ přátel a spojenců. Důležité je u manželů Čapkových především zmínit jejich angažovanost při vytvoření Obce československých spisovatelů. Charakteristika dobové atmosféry se nejvíce odrážela

u literárního historika Václava Černého, ten barvitě popisuje protestní pochody, jež započaly s podřízením se zvůli velmocí. Nejmotivnější je jeho vzpomínka věnovaná Karlu Čapkovi a tomu, jak jeho život skončil se životem republiky, ve kterou tolik věřil.

Vybrané dny před diktátem a po něm byly analyzovány pomocí článků, jež se objevily v českém tisku. Periodika jsme zvolili z prostého důvodu, přinášela informace do českých domácností každý den. Nejlepší informace poskytovaly Lidové noviny, ty kombinovaly zprávy o událostech s příspěvky významných českých osobností, jako byl Karel Čapek, Josef Hora nebo Eduard Bass. Svým charakterem byla redakce Lidových novin prohraní, stejně tak i redakce Českého slova. Křesťanský základ lze rozpoznat u Moravské orlice a Našince. Pojítkem všech tiskovin byla neoblomná víra v demokracii a naději, že přes veškeré křivdy, které byly na Československu spáchány, bude národ pospolitý a nezdolný.

Námi zvolené téma by mohlo být dále rozvíjeno. Zajímavý pohled by přineslo i porovnání přístupu k Mnichovské dohodě v dobových periodikách, tisku za komunistického režimu a přístupu dnešní publicistiky.

Seznam použitých zkratek

ČSR – Československá republika

NSDAP – (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, v překladu Národně socialistická německá dělnická strana)

Obec – Obec československých spisovatelů

SdP – (Sudetendeutsche Partei, v překladu Sudetoněmecká strana)

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Literatura

BECKMANN, R.: *K diplomatickému pozadí Mnichova*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954.

BENEŠ, E., KALVÍNSKÁ, B.: *Mnichovské dny*. Praha: Naše vojsko, 2003. ISBN 80-206-0673-4.

ČERNÝ, V.: *Paměti: Křik Koruny české: náš kulturní odboj za války*. Brno: Atlantis, 1992. ISBN 80-7108-059-4.

DUFFACK, J. J.: *Psywar 1938: první psychologická válka moderní doba: sudetská válka: Hitler proti Československu 20. květen – 30. září*. Praha: Naše vojsko, 2012. ISBN 978-80-206.113-0.

HOLÁ, V., LVOVÁ, M.: *Mnichov: Vzpomínková kronika*. Praha: Svoboda, 1969.

KLÍMA, V.: *1938: měli jsme kapitulovat?*. Editor Robert Kvaček, Josef Tomeš, Richard Vašek. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2012. ISBN 978-80-7422-150-7.

KISSINGER, Henry A. *Umění diplomacie*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-025-7.

KVAČEK, R.: *Poslední den: Mnichov-Praha, konec září 1938*. Praha: Epoque, 2011. ISBN 978-80-7425-064-4.

LUKEŠ, I.: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-015-X.

MED, J.: *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1823-6.

NÁLEVKA, V.: *Světová politika ve 20. století I*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. ISBN 80-902261-4-0.

OLIVOVÁ, V.: *Československé dějiny (1918-1945)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.

PAVERA, L. a kol. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc s. r. o., 2002. ISBN 80-7182-124-1.

SCHEINPFLUGOVÁ, O.: *Živý jako nikdo z nás*. Praha: Ikar, 2008. ISBN 978-80-249-1086-4.

ŠAMBERGER, Z.: *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů: (komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu, 1938-1945)*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. ISBN 80-85475-93-6.

VÁLEK, V.: *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984.

Noviny a časopisy

České slovo. 1938, roč. 10, č. 267, 269, 276.

Hlas lidu. 1938, roč. 53, č. 75, 77.

Lidové noviny. 1938, roč. 46, č. 481, 483, 489, 493, 498, 502.

Moravská orlice. 1938, roč. 76, č. 227.

Našinec. 1938, roč. 74, č. 219, 224, 226.

Národní listy. 1938, roč. 78, č. 268-269.

Přítomnost. 1938, roč. 15, č. 38-39.

Internetové zdroje

Národnostní mapa ČSR: Druhá světová válka. *Fronta.cz* [online]. 1999 [cit. 2015-04-13].

Dostupné z: <http://www.fronta.cz/mapa/narodnostni-mapa-csr>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Mapa zobrazující Československo po Mnichovské dohodě

Příloha č. 2 – Ukázky titulních stran dobových novin

Příloha č. 3 – Fotografie zobrazující atmosféru mnichovské schůze a reakci sudetského obyvatelstva na připojení k Německu

Příloha č. 4 – Grafy se statistickými údaji ČSR

Příloha č. 1 – Mapa zobrazující Československo po Mnichovské dohodě

Mapa č. 1: ČSR po Mnichovské dohodě.

Příloha č. 2 – Ukázky titulních stran dobových novin

Obrázek č. 1: Titulní strana Lidových novin z 1. 10. 1938.

Obrázek č. 2: Titulní strana Národních listů z 1. 10. 1938.

Příloha č. 3 – Fotografie zobrazující atmosféru mnichovské schůze a reakci sudetského obyvatelstva na připojení k Německu

Obrázek č. 3: Francouzský ministerský předseda É. Daladier na mnichovském letišti.

Obrázek č. 4: Britský ministerský předseda N. Chamberlain a německý ministr zahraničí J. von Ribbentrop na mnichovském letišti.

Obrázek č. 5: mnichovská kancelář Adolfa Hitlera, ve které byla dohoda podepsána.

Obrázek č. 6: Představitelé čtyř velmocí během schůze.

Obrázek č. 7: Obyvatelé Sudet shazují hraniční přechod.

Obrázek č. 8: Vítání německých jednotek v Sudetech.

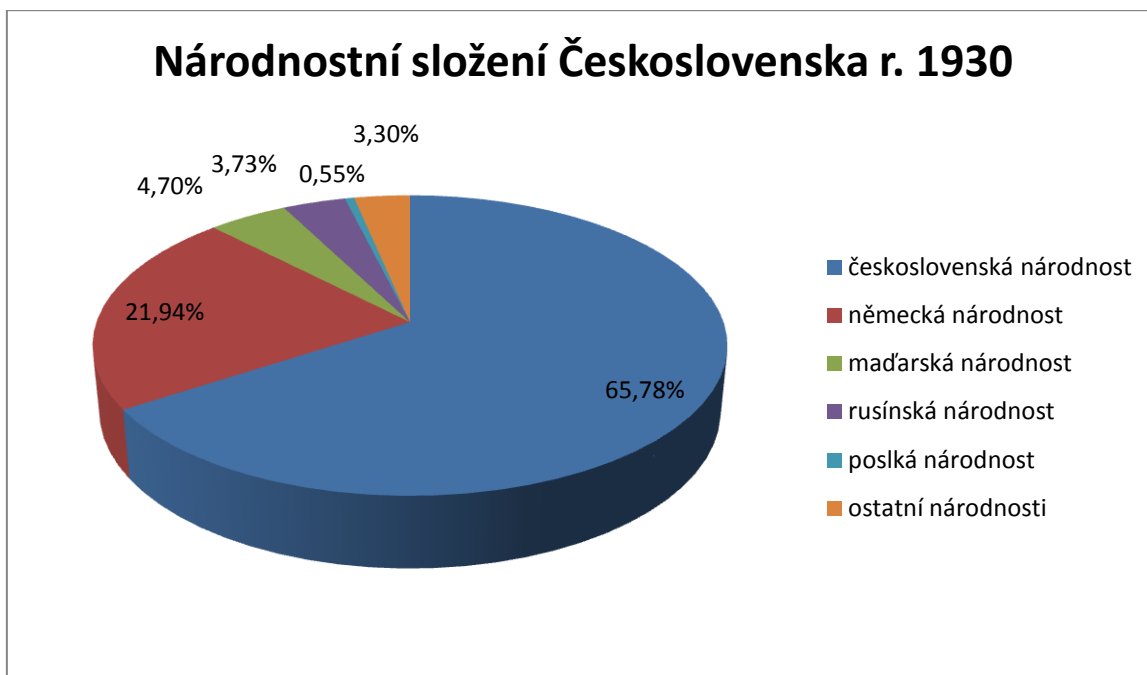

Obrázek č. 9: Hitler prochází Chebem za fašistického pozdravu „Sieg Heil“ od sudetských obyvatel.

Obrázek č. 10: Hitler a Konrad Henlein v Chebu.

Příloha č. 4 – Grafy se statistickými údaji ČSR

Zdroj: www.fronta.cz

Zdroj: J. J. Duffac: *Psywar 1938*